

Tekstovi Jose Krmpotića o Dubičkom ratu u kontekstu hrvatske ranonovovjekovne književnosti

---

Čutić, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:129981>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za stariju hrvatsku književnost

**TEKSTOVI JOSE KRMPOTIĆA O DUBIČKOM RATU U KONTEKSTU
HRVATSKE RANONOVOVJEKOVNE KNJIŽEVNOSTI**

DIPLOMSKI RAD
8 ECTS-bodova

Andrea Čutić

Zagreb, 24. rujna 2020.

Mentor:
Prof. dr. sc. Davor Dukić

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Predmet: Dubički rat (1788–1791).....	4
3.	Slavonska povijesno-ratnička epika 18. stoljeća.....	6
4.	Joso Krmpotić – Život i djelo.....	9
4.1.	<i>Pjesma Cernogorcem izpievana i vojvodi Filipu od Vukassovich pripjevana</i> (Beč 1788.) ¹¹	
4.1.1.	Vještom vojskovođi i graditelju cesta.....	13
4.1.2.	Krmpotićev "politički manifest"	18
4.1.3.	Stilsko bogatstvo <i>Pjesme Crnogorcem</i>	20
4.1.4.	Viva Josip! Viva Vukassovich!.....	24
4.2.	<i>Katarine II. i Jose II. put u Krim</i> (Beč 1788.)	27
4.2.1.	Kratak prikaz <i>Putu u Krim</i>	27
4.2.2.	Vrijednosni principi <i>Putu u Krim</i>	29
4.2.3.	Artificijelnost epa	31
4.2.4.	<i>Kralj Olimpa okom mignu</i> - Ideološki aspekt <i>Putu u Krim</i>	36
4.3.	<i>Pjesma vojevodam austrijskim i rusijskim pripjevana</i> (Beč 1789.).....	40
4.3.1.	Stilske značajke <i>Pjesme vojevodam</i>	48
4.3.2.	Ideološki aspekt <i>Pjesme vojevodam</i>	50
5.	Zaključak.....	54
6.	Prilozi	56
6.1.	Prilog 1: Granice hrvatskih zemalja u 18. stoljeću (izradió: Vedran Kaluđer).....	56
6.2.	Prilog 2: Vukasović, Filip (Josip Filip), Crna Gora, 1788.	57
6.3.	Prilog 3: Jean-Jacques Avril Stariji, <i>Trijumf Katarine</i> , alegorija putovanja carice Katarine II. na Krim, 1790.	58
6.4.	Prilog 4: Johann Adam Bernhard Ritter von Bartsch, <i>Juriš ruske vojske na tvrđavu Očakov</i> , 1792.....	59
7.	Izvori	60
8.	Literatura	60

1. Uvod

Prijelomnim razdobljem u europskoj kulturi i književnosti smatra se upravo 18. stoljeće kada se i na hrvatskom području događaju brojne promjene koje se očituju u svim sferama društvenoga života. Hrvatsku 18. stoljeća obilježila je regionalna rascjepkanost. Dubrovačka Republika i dalje čuva svoju autonomiju polako gubeći nekadašnji gospodarski i kulturni sjaj te konačno francuskom okupacijom gubi svoju neovisnost. Dalmacija je pod mletačkom vlašću do samog kraja stoljeća, a sjeverna Hrvatska nalazi se, nakon mira u Srijemski Karlovcima (1699), u ponešto drugačijoj, ali jednako teškoj situaciji s obzirom na to da oslobođenje od osmanlijske vlasti, tj. prekid kontinuirane opasnosti od Osmanskoga Carstva, ne donosi ništa povoljniju situaciju.¹ Naime, dolaskom pod vlast Habsburške Monarhije sjeverna je Hrvatska izložena politici i utjecajima bečkoga dvora, a formirajući Vojnu krajinu, Austrija pretvara znatan njezin dio u stalan vojnički logor (Bogišić 1974: 293) te Hrvati, brojno zastupljeni, ratuju po europskim bojištima. Uspostavom Vojne krajine u Slavonskom Posavlju rijeka Sava imala je funkciju političke granice između Habsburške Monarhije i Osmanskoga Carstva, pa je zbog toga dobro fortifikacijski osigurana (Kljajić 2003: 60). Sve navedeno upućuje na izuzetno nepovoljnu situaciju i nemogućnost kontinuirana kulturnoga razvoja kao što je slučaj u zapadnim europskim zemljama. Naime, u Europi 18. stoljeće predstavlja doba prosvjećenosti i intelektualizma, a hrvatska su područja zbog spomenutih političkih i društvenih prilika mahom zaostala te zatečenim stanjem bliža razdoblju srednjega vijeka, što se ponajviše odnosi na novooslobođene krajeve.² Primitivizam, siromaštvo i neobrazovanost stanovništva samo su neki od problema na koje se trebalo žurno reagirati. Spomenute se prilike, jasno je, nisu povoljno odrazile na kulturni razvoj hrvatskih krajeva, ali opća se kulturna razina, osobito u sjevernim krajevima, od druge polovice 18. stoljeća nesumnjivo dizala i broj škola i školovanih ljudi biva sve veći (Kombol 1961: 324).

Obilježile su ovo razdoblje i migracije, pokušaj kulturnog i vjerskog oporavka, reforme habsburških vladara, ali i česte bune kao posljedica uskraćivanja slobode te

¹ V. prilog 1.

² "Težačko gospodarstvo i uopće život u seljačkim kućama i obiteljima bili su poslije izгона Turaka na niskom stupnju. Još i na početku druge polovice osamnaestoga vijeka bio je život slavnskoga sela, kako ga je opisao Relković u *Satiru*, daleko zaostao za životom što ga je on imao prilike vidjeti u njemačkim zemljama, a osobito u Pruskoj u doba Fidrika II." (Matić 1994: 24).

nezadovoljstva stanovništva cjelokupnim tadašnjim stanjem.³ Uvjeti višestoljetne negacije hrvatskoga nacionalnoga i državnoga jedinstva odrazili su se, naravno, i na samu književnost. Narod koji se godinama borio za egzistenciju jedva da je mogao i promišljati o pitanjima umjetničkoga oblikovanja, uzimajući naravno u obzir činjenicu kako ipak postoji razlika u uvjetima života između pojedinih hrvatskih krajeva i društvenih slojeva što se odražavalo i na području kulturnoga stvaranja te primat u razvoju hrvatske kulture 18. stoljeća preuzimaju sjeverni krajevi (Bogišić 1974: 294-295).

Promatrajući razvoj hrvatske književnosti 18. stoljeća i uzimajući u obzir sve spomenute prilike koje su se na nju odrazile, uočava se upravo mozaičnost kao temeljno obilježje samoga razdoblja te ga u hrvatskoj književnosti, zbog supostojanja raznovrsnih stilova i poetika nije moguće svesti pod dominantni zajednički nazivnik kao što je slučaj s drugim književnim razdobljima (Fališevac 2000: 506)⁴. Naime, uspoređujući 18. stoljeće hrvatske književnosti s njemu prethodnim uočava se kako hrvatska književnost i kultura 17. stoljeća djeluju cjelovito i to iz razloga što tada nastaju djela srodna duhom, te po jedinstvenoj akciji posttridentske katoličke crkve (Slamnig 1978: 279), drugim riječima, svjetonazorska komponenta na koju se najčešće poziva kada se govori o baroku kao književnopovijesnom razdoblju, kao i jezično-stilske odrednice, predstavljaju temeljnu poveznicu među djelima, što s djelima koja nastaju u 18. stoljeću nije slučaj. Razdoblje 18. stoljeća u hrvatskoj književnosti smatra se razdobljem stilskog, sadržajnog i svjetonazorskog pluralizma. Promatrajući slavonsku književnost, koja se naknadno pridružuje glavnim književnim regijama (Dubrovniku, Dalmaciji i Banskoj Hrvatskoj), uočava se stagniranje, ne samo za modelima stilskih formacija koji nastaju u razvijenijim književnostima i postaju uzorni modeli drugim književnostima, već i za južnim hrvatskim područjem u kojem je, kako je već spomenuto, barok zaživio i književnost toga razdoblja povezana je svjetonazorskim i jezično-stilskim odrednicama. Koliko je zabrinjavajuće stanje u Slavoniji svjedoči upravo status književnosti koje u doslovnom smislu, nema. Stalna turska opasnost i druge nepovoljne okolnosti rezultirale su diskontinuitetom slavonske književnosti, pri čemu nije riječ samo o usporenom razvoju već o potpuno prekinutom književnom radu, a kao posljedica prisutnosti inojezičnih kultura (Flaker 1976: 61). Književni razvoj u Slavoniji u 18. stoljeću, zaključuje Dukić, slijedit će logičan tijek akulturacije novoosvojenoga područja, nakon protjerivanja Turaka, koje su pogodile velike migracije stanovništva preko granice na rijeci Savi:

³ Usp. Georgijević 1969: 169.

⁴ Usp. Bogišić 1974: 293.

doseljavanje kršćana i iseljavanje muslimana (2003: 492). Tako se u prvoj polovici 18. stoljeća objavljuju knjige pisaca iz redova svećenstva, nabožne tematike namijenjene puku, dok drugu polovicu stoljeća obilježuje prodor svjetovne tematike i žanrovski pluralizam (isto). Navedene karakteristike osamnaestostoljetne književnosti ponajbolje se mogu uočiti u stihovanoj epici koja u hrvatskoj književnosti zbog svojih značajki zauzima posebno i važno mjesto.

Regionalna rascjepkanost rezultirala je, naravno, već spomenutim književnim regionalizmom, supostoje različiti književni jezici, ali veze hrvatskoga Sjevera i Juga sve više jačaju čime se stvaraju preduvjeti za proces konstituiranja nacije na modernim temeljima građanskoga nacionalizma, odnosno za nacionalno i kulturno sjedinjenje hrvatskih regija. Važnu ulogu u Hrvata imao je latinski jezik koji se zadržao vrlo dugo, a u sjevernoj Hrvatskoj, gdje od 18. stoljeća sve više prijete germanizacija i mađarizacija, latinski je jezik odigrao ulogu indirektnog zaštitnika narodnog jezika te je ostao službenim jezikom hrvatskoga sabora u Zagrebu sve do 1847. godine, kad je u ostatku Europe već odavno nestao iz službene upotrebe (Gortan, Vratović 1969-1970: 8).

2. Predmet: Dubički rat (1788–1791)

Krmpotićeva djela obuhvaćena ovim radom povezuje, između ostaloga, tematizacija posljednjeg austrijsko-rusko-turskog rata ili nekog njegovog segmenta te će se u nastavku rada dati nekoliko informacija o tom najopjevanijem ranonovovjekovnom ratu.

Jačanje Austrije, ali i ostalih zapadnih zemalja rezultiralo je slabljenjem turske sile te se Turci, nakon mira u Srijemskim Karlovcima 21. siječnja 1699. godine, sve više povlače. Uslijedio je susret austrijskog cara Josipa II. i ruske carice Katarine II. u gradu Hersonu na ruskom poluotoku Krimu u svibnju 1787. godine. Cilj susreta bio je dogovor oko zajedničke borbe protiv Turaka i podjele osvojenoga teritorija. Rusija je trebala dobiti Besarabiju, Moldaviju i Vlašku, a austrijska strana Bosnu i Hercegovinu, Srbiju, Crnu Goru i Albaniju (Buczynski 2011: 68).

Posljednji austrijsko-rusko-turski rat vodio se od 1788. do 1791. godine te je na hrvatsko-slavonskom, odnosno bosanskom dijelu habsburško-osmanske granice poznat i kao Dubički rat, a službeno započinje 14. kolovoza 1787. godine sultanovom objavom (Salopek Bogavčić 2006: 171). Prvo je reagirala Rusija, a potom i Habsburška Monarhija 19. veljače 1788. godine (isto). Austrija je potom doživjela niz poraza, pri čemu Osmanlije uspijevaju prodrijeti u Banat, a vrhovno zapovjedništvo preuzima maršal Laudon koji 1789. godine okreće rat u korist svoje vojske.⁵ Iako je car okupio veliku vojsku koju je činilo čak 245000 pješaka, 37000 konjanika i 900 topova raspoređenih iza 1350 km dugačke neprekidne fronte koja se protezala od izvora Une do Bukovine (Buczynski 2011: 70) austrijskoj strani sreća se tek nakratko osmjehnula pa nakon kraće opsade carski general Laudon 8. listopada 1789. godine zauzima Beograd i zapovijeda nizom vojnih operacija koje austrijskoj strani donose pozitivan ishod u Vlaškoj, no sve to zapravo nije donijelo znatniji uspjeh (Budak 2007: 43). Nakon smrti cara Josipa II. 20. veljače 1790. godine te smrti generala Laudona, svega pet mjeseci nakon smrti austrijskog cara, rat s Turcima završio je ponovno u slijepoj ulici (Buczynski 2011: 71). Cara Josipa II. naslijedio je njegov brat Leopold II. koji, da bi izbjegao rat s Prusijom, potpisuje Reichenbašku konvenciju čijim je odredbama Austrija dva mjeseca kasnije sklopila mir u Svištovu 4. kolovoza 1791. Ruska je strana i dalje nastavila ratovati s

⁵ "Kako navodi Oriovčanin, sukobi su se oko 15. veljače odvijali i na području Dubočca, kad su Osmanlije pokušale prijeći na austrijsku stranu, što se ponovilo 27. veljače u Mačkovcu, 12. ožujka u Orubici i Dolini te ponovno 27. ožujka u Dubočcu, gdje su ponovno bili suzbijeni. (...) U ljeto se situacija promijenila osmanskim napredovanjem u Banatu, ali i austrijskim pobjedama pod zapovjedništvom generala Laudona, koji je poslije preuzimanja uprave u Slavoniji i Hrvatskoj krenuo na Dubicu, zauzetu 26. kolovoza, i poslije Bosanski Novi, koji je zauzeo 4. listopada 1788." (Salopek Bogavčić 2007: 177) Uslijedilo je osvajanje Berbira 9. srpnja 1789. godine.

Turcima do početka 1792. godine (Buczynski 2011: 72). Situacija poslije Dubičkog rata, navodi Salopek Bogavčić, bila je jednaka kao ranije: Habsburška Monarhija morala je napustiti osvojena područja i vratiti se u granice iz 1741. te su joj pripali Dvor na Uni, Drežnik, Cetin, Petrovo Selo, Lapac i Srb u Hrvatskoj, dok su Osmanlijama vraćeni osvojeni teritoriji Berbira, Dubice i Bosanskog Novog (2007: 186-187).

Buczynski za posljednji austrijsko-rusko-turski sukob navodi sljedeće:

Od svih vojnih sukoba između Habsburške Monarhije i Osmanlijskog Carstva najviše je podcijenjen upravo taj zadnji turski rat. Općenito se, naime, u domaćoj i svjetskoj historiografiji zastupa mišljenje da on – slično kao spomenuti rat protiv Prusije – zapravo nije vodio ničemu i da je habsburškoj strani donio tek manju teritorijalnu korist. Ne ulazeći u detaljniju analizu toga rata, ovdje samo želim napomenuti da je danak koji su platili krajišnici ponovno bio visok. Svaki se peti krajišnik nije vratio iz rata. (2011: 72)

Prethodni citat ide u prilog tumačenjima kako posljednji austrijsko-rusko-turski rat ima ponešto veći značaj nego što mu to pridaje svjetska historiografija. No, bez obzira na sam ishod rata, vidljiv je njegov povijesni potencijal te on postaje tema više narativnih djela sa suvremenom povijesnom tematikom 18. stoljeća.

3. Slavonska povijesno-ratnička epika 18. stoljeća

Kako je prethodno spomenuto, političke i društvene prilike u Slavoniji loše su se odrazile na kulturni pa tako i književni život, no u drugoj polovici 18. stoljeća ipak dolazi do povećanja književne produkcije čemu svjedoči i nastajanje većeg broja djela koja pripadaju žanru povijesno-ratničke epike. Upravo se u tom žanru može vrlo dobro uočiti svjetonazorski, sadržajni i stilski pluralizam hrvatske književnosti 18. stoljeća. U tom su tipu epike opjevana suvremena politička i ratna događanja, najčešće Dubički rat (1788–1791) ili neki njegov segment. Djela, dakle, tematiziraju suvremenu ratnu zbilju, a obrađuju je najčešće u obliku pohvalnice, kronike ili pak političkoga manifesta (Fališevac 1997: 245). Djela su oblikovana naslanjajući se na različite poetike i estetička shvaćanja više stilskih formacija: baroknoga stila⁶, usmene i kačićevske epike⁷, a prisutni su i elementi austrijske trivijalno-pučke književnosti te klasicistička obilježja.

Nadalje, važan segment analize povijesno-ratničke epike zauzima i njezina osnovna zadaća tj. određivanje temeljne funkcije djela s obzirom na to da se kroz ovaj žanr mogu uočiti ne samo stilske mijene već i one svjetonazorske. Teško je zamisliti književni tekst koji bi ispunjavao samo jednu zadaću, ali ipak jedna se funkcija može nametnuti kao dominantna (Dukić 2002: 18), što se vrlo dobro može uočiti upravo kroz žanr povijesno-ratničke epike, u kojem su u najvećoj mjeri zastupljene izvještajna, estetska i pohvalna funkcija književnoga teksta. No, analizirajući djela Jose Krmpotića utvrdit će se da je uz spomenute dominantne funkcije književnoga teksta moguće uočiti i druge koje će bitno odrediti smjer čitanja i shvaćanje Krmpotićeve poetike.

⁶ "Povijesni književni stil što ga nazivamo barokom jedna je od važnijih tekovina europske ranonovovjekovne književnosti koje su uhvatile korijen u djelima starih slavonskih pisaca. Ali, kako se to dogodilo duboko u 18. stoljeću, sklonost slavonskih autora baroku može se smatrati konzervativnim i zakašnjelim stilskim izborom. Osim toga, u Slavonaca je barok, slično kao u kajkavskih pisaca 18. stoljeća, u određenoj mjeri poprimio status "potonulog kulturnog dobra", povezujući se s tekstovima kojima nisu bile strane ni izvanknjiževne funkcije. S druge strane, barokom obilježene djela slavonskih pisaca dosežu razmjerno visok stupanj literarnosti (...)" V. više u Z. Kravar, *Barok u staroj slavonskoj književnosti*, Književna revija, (XXXII), br. 3/4/5/6, 1992. str. 196.

⁷ Fališevac određuje upravo *Razgovor ugodni* Andrije Kačića Miošića kao djelo koje je na ratničku slavonsku epiku 18. stoljeća izvršilo najveći književni utjecaj te navodi sljedeće: "To je djelo svojim poetološkim osobinama – a bilo je rasprostranjeno i popularno u svim slojevima hrvatske čitalačke publike 18. stoljeća – izvršilo snažnu i važnu književnopovijesnu ulogu u onim pak književnim područjima koja su tek ulazila u književni i kulturni život te nametnulo svoje estetičke koncepcije kao dominantne i na taj način oblikovalo ukus i odredilo sociološku sliku čitalačke publike tijekom cijelog 18. stoljeća." (Fališevac, 1997: 265)

Djela su ovog tipa ispunjavala zadaću svojevrtnih novina jer nastaju ubrzo nakon samih događaja te su, uglavnom, vjerno i iscrpno pokušala prikazati suvremena politička i ratna zbivanja (Fališevac 1997: 264). Primjerice, u djelu *Nestrančno vezdašnjega tabora ispisavanje za leto 1788., 1789., 1790.* Gregura Kapucina glavna je zadaća književnoga teksta prenošenje obavijesti, djelo je izvještaj o austrijsko-rusko-turskom ratu, pa samim time književnim tekstom dominira izvještajna funkcija. U Krmpotića situacija je nešto drugačija, primjerice, epska priča sadržana u epu *Katrine II. i Jose II. put u Krim*, zbog sudjelovanja antičkih bogova, u potpunosti je fikcionalizirana o čemu će biti više riječi u nastavku rada. Pohvalnička funkcija u tekstovima često je prisutna, glorificiraju se vojskovođe i ratni junaci: Laudon, Filip Vukasović, car Josip II., a sve se više veličaju ruski vladari što uvjetuje pojavu rusofilskih ideologema koji zamjenjuju one polonofilске prisutne u prethodnom stoljeću. Nadalje, u djelima je prisutna pojava nadregionalnih osjećaja (općekršćanski, slavenski, prohabsburški...) koji se u hrvatskoj književnosti uvelike oslanjaju na protutursko raspoloženje s obzirom na to da se Turcima kroz čitavo ranonovovjekovno razdoblje pridaje uloga kolektivnoga neprijatelja (Dukić 2003: 497-498). No, i na tom tematsko-idejnom polju dolazi do povijesnih promjena s obzirom na to da u prethodnim stoljećima, zbog ugroženosti i straha od Turaka, dominira izrazito protuturski i apelacijski karakter djela koji se slabljenjem moći Osmanskog Carstva mijenja te se sve češće uočava element sentimentalizma tj. iskazivanja milosrđa prema poraženim Turcima u političkom kontekstu kršćanske nadmoći (isto). U spomenutim se djelima, uglavnom, vrlo jasno iznose politička i ideološka stajališta, pa iako su deklarirani stavovi epskih pripovjedača najčešće u skladu s vladajućom politikom, te se iskazuju kao odanost Bečkom dvoru, ipak su oni i znak novih, demokratskih vremena, znak da je izražavanje političkih stavova postalo zajedništvom većeg dijela društva (Fališevac 1997: 246), odnosno društva koje se sve više politički aktivira i sudjeluje u javnom životu.

Pregled autora i njihovih djela koja nastaju na povijesnoj podlozi, čiji je predmet Dubički rat ili neki njegov segment, obuhvaća ponajviše pripadnike slavonskoga književnog kruga: Josu Krmpotića koji piše *Katarine II. i Jose II. put u Krim* (Beč 1788.), ali i *Pjesmu Crnogorcem* (Beč 1788.) te *Pjesmu vojvodam austrijanskim i rosijanskim* (Beč 1789.), djela koja su, dakle, obuhvaćena ovim radom. Pripada ovamo i Antun Ivanošić svojim djelima *Pjesma od junačtva viteza Peharnika* (Zagreb 1788.) te *Pisma od uzetja Turske Gradiške iliti Berbira grada* (Zagreb 1788.), nadalje, djelo Blaža Bošnjaka koji piše *Ispisanje rata turskoga pod Josipom cesarom II* (Osijek 1792), ali ubraja se ovdje i manje poznati Josip Stojanović s djelom *Od slavne Regimente gradiške složena u vrime rata turskoga godine 1788.* (Osijek

1792). Autor koji pripada području Banske Hrvatske Gregur Kapucin piše *Nestrančno vezdašnjega tabora izpisavanje za leto 1788* (Zagreb 1789), *Nestrančno vezdašnjega tabora izpisavanje za leto 1789* (Zagreb 1790) te *Nestrančno vezdašnjega tabora izpisavanje za leto 1790* (Zagreb 1791.), a Dubički rat tematiziraju još i Dubrovčani Đuro Ferić: *Uzetje Očakova te Zgode od boja ke sliediše oko Spuža i Žabljaka godišta 1788.* i Petar Bašić koji stvara djela pod naslovom *Slave Katarine II* (rkp. DAD; HKB I/2002, str. 412-421) i *Česar austrijanski i cesarica moškowska boj biju s Turcima* (rkp. DAD; HKB, I/2002, str. 422-427), ali i još pokoji anonimni autor.

Povijesno-ratnička epika postaje tako relevantna ne samo u dohvaćanju znanja o poetološkim i estetskim mijenama, već i onim svjetonazorskim i ideološkim čime, u većoj ili manjoj mjeri, svjedoči o političkim, društvenim i kulturnim prilikama 18. stoljeća.

4. Joso Krmpotić – Život i djelo

O životu Jose Krmpotića ne zna se mnogo, potvrđuje to i nepostojanje informacija o točnoj godini njegova rođenja i smrti, a skromni arhivski podaci, nažalost, nisu dovoljni za temeljitije upoznavanje života i rada ovoga, moglo bi se reći, nepravedno zapostavljenoga pjesnika.⁸ Krmpotića književna historiografija ubraja među predstavnike slavonskoga književnog kruga pritom uzimajući u obzir njegovo književno, ali i jezikoslovno djelovanje. Kao dostatni razlozi da ga se književnopovijesno kontekstualizira u slavonski književni krug uzimaju se: naslov i tematika njegova djela *Radost Slavonije*, vezanost njegova djela *Joso Malenica* uz panonski prostor, ali i zauzimanje za slavonski pravopis, te još poneka poetička obilježja njegova opusa (Dukić 2002:101).

Joso Krmpotić rodio se između 1750. i 1755. godine u selu Barlete nedaleko od Gospića. U Senju je studirao teologiju, a po završetku studija obavljao dužnost kapelana u krajiškim vojnim postrojbama. Godine 1783. Krmpotić radi kao vojnički kapelan u Temišvaru, a iste godine sudjeluje i u radu pravopisnoga povjerenstva u Beču koje je imenovao car Josip II., a čiji je temeljni zadatak bio uređenje pravopisa koji bi se upotrebljavao na području hrvatskih zemalja.⁹ Za vrijeme posljednjega austrijsko-rusko-turskog rata sudjeluje u ekspediciji kapetana Filipa Vukasovića u Crnu Goru 1788. godine. Nakon povratka iz Crne Gore Josip II. imenovao ga je dvorskim kapelanom, no ubrzo napušta službu u vojsci te do 1796. godine obnaša dužnost dvorskoga kapelana u Schönbrunnu. Iz arhivskih podataka bečkoga dvora i državnoga arhiva saznaje se kako je Krmpotić umirovljen 1797. godine kada je teško obolio, a vjerojatno je iste godine i preminuo, iako točan datum i godina smrti nisu poznati.

⁸ Književnopovijesne studije o Krmpotiću i njegovu književnome opusu nisu brojne, a kao najvažnije ističu se: studija Konstantina Draganića pod nazivom *Joso Krmpotićs Leben und Werke* štampana u *Archiv für slavische Philologie* 1902. kao i studija Ivana Scherzera *Joso Krmpotić Ličanin*. Oba autora iznose vlastita tumačenja različitih književnih utjecaja uočenih u Krmpotićevu opusu. Značajan je rad Dunje Fališevac pod nazivom *Poetika i ideologija Krmpotićeva epa: „Katarine II. i Jose II. Put u Krim.“* u kojem se autorica dotakla predmeta epa te ukazala na poetičke i ideološke aspekte djela. U sklopu rada *Poetike hrvatske epike 18. stoljeća*, Davor Dukić daje vrlo temeljit prikaz Krmpotićeva opusa analizirajući poetička obilježja te ideološki i izvještajni aspekt djela. Valja spomenuti i Vlastu Markasović s člankom *Doprinos Jose Krmpotića integritetu hrvatske književnosti XVIII. stoljeća*.

⁹ U 18. stoljeću u upotrebi su dva pravopisa: slavonski i dubrovačko-dalmatinski. U radu su povjerenstva, osim Krmpotića, sudjelovali i Antun Mandić, zagrebački kanonik i kasniji đakovački biskup, Joakim Stulli, dubrovački leksikograf i Marjan Lanosović, požeški pjesnik i gramatičar. Većina članova povjerenstva priklonila se slavonskoj varijanti pravopisa te je novi pravopis ujednačen na slavonskom predlošku, iako su oba pravopisa i dalje ostala u upotrebi.

Skroman Krmpotićev književni opus obuhvaća djela: kraću prigodnicu u desetercu *Joso Malenica* (Beč 1783.), ep s izrazito pohvalničkom funkcijom *Radost Slavonije* (Beč 1787.), pjesmu pisanu povodom ekspedicije u Crnu Goru *Pjesma Crnogorcem i vojvodi Filipu od Vukasović* (Beč 1788.), potom, njegov najopširniji i najčešće spominjani spjev, koji aktualizira sukob kršćana i muslimana, a nastaje nekoliko mjeseci nakon posjete austrijskog cara Josipa II. ruskoj carici Katarini II.: *Katarine II. i Jose II. put u Krim* (Beč 1788.) te djelo koje je svojevrsni nastavak *Putu u Krim: Pjesma vojevodam austrijskim i rusijanskim* (Beč 1789.). Krmpotiću se pripisuju još tri prigodne, ali zagubljene pjesme: *Viteška pisma od glasovitog vojvode Dibranina Muse Arbanasa* (Beč 1785.), *Pisma žalosna na uspomenu blagorodne gospoje Antice rođene Arbanas* (Beč 1786.) te *Cvil i suze djetinske nad umirajušćim roditeljom* (Beč 1794.) (Dukić 2002: 101).

4.1. *Pjesma Crnogorcem izpievana i vojvodi Filipu od Vukasovich pripjevana* (Beč 1788.)

Pjesma Crnogorcem najkraće je Krmpotićevo djelo te također nastaje na povijesnoj podlozi tj. predmet epa predstavlja segment austrijsko-rusko-turskoga rata i to ekspediciju kapetana Filipa Vukasovića u Crnu Goru 1788. godine, u kojoj sudjeluje i sam Joso Krmpotić obavljajući službu vojničkoga kapelana. Krmpotić, u ime vođe ekspedicije Vukasovića, piše detaljan izvještaj bečkom dvoru, datiran 14. studenoga 1788. godine (Vujačić 2013: 283).

U ovom radu književna analiza *Pjesme Crnogorcem*, prethodi preostalim dvama djelima (sadržajno to nije slučaj), i to iz razloga što, iako je riječ o najkraćem Krmpotićevu djelu, u njemu se mogu vrlo jasno razabrati gotovo sva obilježja Krmpotićeve poetike, primjerice, stilski pluralizam, hipertrofirana uporaba stilskih figura zastupljenih na vrlo malo "prostora" i sl. Također, *Pjesmi Crnogorcem*, posvećeno je, u ionako malobrojnim studijama, najmanje mjesta te se iz tog razloga ovom djelu pridaje nešto više pozornosti. Prikazana će se obilježja potom, u većoj ili manjoj mjeri, moći uočiti i u preostalim radom obuhvaćenim djelima. Uz ovu napomenu valja ukazati i na način transliteracije izvornika u citatima. Naime, ona je u većoj mjeri usklađena sa suvremenim pravopisom: pisanje "vokalnog r" bez samoglasnika, upisivanje "intervokalnog j", korištenje suvremenih znakova za palatale koji su se nekad pisali digramima, izbjegavanje geminata, ali uz poštivanje interpunkcije izvornika, kao i pisanja velikog i malog slova.

Naime, Vukasoviću je zapovjedbno da na crnogorskom području zaokuplja pozornost osmanskih snaga, pod vodstvom Mehmed-paše Skadarskoga, kako se one ne bi mogle angažirati na glavnim bojišnicama, ali i da pokuša nagovoriti lokalne crnogorske vođe na ustanak protiv Osmanskoga Carstva (Čoralić i dr. 2016: 501). Na tom području Vukasović boravi do kraja godine te se u stalnim manjim ratnim sukobima s pašinim snagama, uhođenjima neprijatelja i lokalnih crnogorskih moćnika, ali i u kompleksnim odnosima s ruskim diplomatima pokazao kao vrhunski vojskovođa i izvrstan diplomat (isto). Bez obzira na to što ne uspijeva potaknuti Crnogorce na pobunu, glavni cilj, zadržavanje neprijateljske vojske, bio je ostvaren te se Vukasović iz misije vratio s činom bojnika, najvišim carskim odlikovanjem Redom Marije Terezije i nasljednim barunatom (isto).

Filip Vukasović¹⁰ rođen je u Svetom Petru u Lici 1755. godine. Vukasović svoju vojnu karijeru započinje odlaskom na školovanje u Beč te upisuje Vojno-inženjerijsku akademiju, a po povratku iz Beča u Liku pridružio se 1775. godine Ličkoj krajiškoj pukovniji. Vukasović se iskazao kao vješt vojskovođa o čemu, između ostalog, svjedoči i zapis maršala MacDonalda, jednog od najistaknutijih vojskovođa Napoleona Bonaparte, u kojem opisuje svoj okršaj s Vukasovićem u bitci kod Wagrama 1809. godine (Čoralić i dr. 2016: 502):

Približavanjem večeri, dostigao sam postrojbu koja je osiguravala povlačenje kod sela Süssenbrunn zaštićenoga zemljanim nasipom. Započeo sam frontalni napad kako bih odvuкао pažnju neprijatelja od svojega stvarnog plana da ga zaobiđem i napadnem sa strane, ali je austrijski general pročitao moje namjere te se vrlo brzo povukao na sigurniji položaj.

Iskazao se i kao vješt graditelj, sudjeluje u unapređenju Jozefinske ceste, ali i glavni je projektant Lujzijane tj. Lujzinske ceste (isto). Vukasović je u bitci kod Wagrama teško ranjen, dopijeva u bečku bolnicu i umire mjesec dana nakon bitke, 9. kolovoza 1809. Spomen-ploča u njegovu čast nalazi se u Vojnom muzeju u Beču (isto).

¹⁰ V. Prilog 2.

4.1.1. Vještom vojskovođi i graditelju cesta...

Pjesma Crnogorcem sastoji se od 252 stiha i podijeljena je na dva dijela: prvi se sastoji od 180 parno rimovanih deseteračkih stihova koji se odnose na vilin proglas tj. obraćanje Crnogorcima i drugi koji sadrži 72 ukršteno rimovana osmeračka stiha i predstavlja odgovor Crnogoraca koji veseleći se u kolu dočekuju Vukasovića te prisežu caru Josipu II.

Djelo nije narativna pjesma u pravom smislu riječi s obzirom na to da se u njoj ne prikazuje cjelovita radnja, a što će se sadržajnom analizom i dokazati.

Pjesma, dakle, započinje govorom vile koja se obraća Crnogorcima te im najavljuje dolazak austrijske vojske. Austrijska vojska predstavljena je animalnom metaforom sokola, a već je na samom početku djela moguće uočiti prosrpske motive zastupljene i u ostatku pjesme ("Razbuđuje Srbe iznenada", str. 3, "Pravi Srbi: pravo slave Boga", str. 5 itd.):

Eto lete sivi Sokolovi;
Prejedriše preko sinja mora; (str. 3)

Nadalje, vila Crnogorcima iznosi motiv dolaska Vukasovića i austrijske vojske, a to je "da sakupe mlade Crnogorce" (str. 4) s ciljem zajedničke borbe protiv Osmanlija ("Do Nikšića, i do Podgorice: / Da na Turke udru sa sve strane", str. 3) u kojoj će osvojiti okupirane pokrajine, povratiti staru slavu, dvor i materijalna dobra glasovitoj dinastiji Nemanjića ("Da preotmu dvore Nemanjića,", "Da povrate slavu glasovitu, / Nemanjića rodu plemenitu", str. 3). Prethodni stihovi prikazuju Turke kao osvajače i kradljivce, a protutursko raspoloženje u pjesmi nastavlja se i u nastavku. Važno mjesto u pjesmi zauzima distinkcija dobra i zla utemeljena, prije svega, na vjerskom sukobu tj. "kačićevski intoniranoj ideji bespoštednog vjerskog rata" (Dukić 2002: 117) pa su Turci prikazani i kao nevjernici i neprijatelji kršćanske vjere:

Da porobe Turke nevjernike;
Da dovedu konje povodnike,
Da popale mečit i munare;
Da podignu crkve i oltare.
Da sataru holu vjeru tursku;
Da rašire svetu hristijansku. (str. 5)

Također, prikazani su i kao zlostavljači, nasilnici:

Da izvade iz ropstva djevojke;

I njihove razvesele majke:

Da povrate Srпкиnje ljubovce,

Da utiše jadne udovice. (str. 5)

Prethodni stihovi dokaz su stereotipne predodžbe o Osmanlijama, a takvom sotoniziranom prikazu Turaka i turske vlasti suprotstavljen je idealizirani opis i veličanje vojvode Filipa Vukasovića i njegova slavnoga podrijetla:

Pred njima je plemić od starine,

Vukasović od Ličke krajine,

Viteška je roda i plemena,

Mlad Filipe od stara koljena. (str. 5)

(...)

Vojvoda je prerazumna glava. (str. 6)

Ponovno se u pjesmu uvodi motiv vjere ("Pravi Srbi: pravo slave Boga", str. 5) nakon kojega slijedi političko-angažiran dio pjesme, poziv na borbu protiv Turaka:

Sad je vreme, moji Vitezovi,

Vojevode srpski, i knezovi!

Da u jedno udrete na Turke,

Hristjanluka stare nevjernike.

Sad je vreme, sada udarite! (str. 6)

Potom slijedi niz retoričkih pitanja kao postupak kroz koji se ponovno naglašavaju jasni protuturski stavovi, a s ciljem uvjeravanja Crnogoraca da se pridruže austrijskom caru u borbi protiv Turaka:

Ne vidite, da vam jošte priti
    Buzdovanom Turčin ponositi?
Da se holo fali još i sada,
    Da Srblijina na kopje nabada
Da gledaju gizdavo turkinje,
    Gdi kukaju nevoljne Srpkinje,
Da u vašoj staroj djedovini,
    Srpski narod samosilno kini?
Da vas davi, da vas bičem bije,
    Da sužanstvu vašem svrhe nije?
Nijel bolje, nijel poštenije,
    Izgubiti sve i život prije
Nego podat krvoloku vrata,
    Da ga užem u tamnici smata? (str. 7)

Crnogorce se, dakle, jačajući i budeći njihov ratnički duh nastoji motivirati i ohrabriti da se podignu i krenu s austrijskim carem u zajedničku borbu protiv Turaka. "Razbuđuje" ih vila i nudeći čitav katalog starih junaka i vladara, ističući njihovu slavu i hrabrost (Miloš Kobilić/Obilić, Petar Zrinski, Fran Krsto Frankopan, kraljević Marko, Stefan Nemanjić, Juraj Kastriotić Skenderbeg itd.), a zatim se ponovno u pjesmi naglašava važnost porijekla i drevnosti tj. kontinuitet slavenskoga naroda što se postiže toposom neiskazivosti tj. hiperbolom:

Druge kralje, druge vojevode,
    Koji od slavna roda proizhode:
Da vam pjevam tri godine danah,
    I bez jela, i bez slatka sana;
Od svrhe bi još daleko bila;
    Doklen bi jih redom izpjevala.
Dvi hiljade jur imade ljetah,
    Otkad Srblijin slavom puni svjeta. (str. 8-9)

U ovom se dijelu pjesme, aludiranjem na tobožnje srpsko porijeklo Jurja Kastriotića, Krmpotić kroz govor vile izravno referira i na Kačića čiji je utjecaj, nedvojbeno, prisutan i u ovom djelu:

Isti Jurje Kastriotić biše,
Srblijin, kano otac Kačić piše. (str. 8)

Značajno mjesto u pjesmi predstavlja dio vilina govora u kojem ona ističući slavu i kontinuitet slavenskih naroda tj. "slavonskih" naroda, nabraja i pritom miješa regionalna imena s nacionalnima, pri čemu Rusi i Poljaci imaju privilegiju dodatnih afirmativnih atributa (Dukić 1995: 38):

Kad gledamo po svuda junake;
Porođene od slavonske majke:
Il' Horvate, ili Dalmatine,
Il' Slavonce, ili Bošnjanine:
Hercegovce, Bugare, Pemake,
Silne Ruse, viteške Poljake:
Svi su ovi od slavna koljena:
Svi hrabreni našega vrimena. (str. 9)

Moguće je, dakle, u ovom dijelu pjesme uočiti problem pri definiranju pojma i koncepcije slavenstva u Krmpotića, o čemu će se biti riječi u nastavku rada. Nadalje, hrabrost i čestitost Vukasovića i njegove vojske ističe se poredbom s junacima iz prošlosti te ih vila prikazuje kao njihove dostojne nasljednike:

Vidjet ćete, kad od Like ravne
Nova četa iznenada bane,
Da lošiji nisu vitezovi,
Neg su bili stari sokolovi. (str. 9)

Slijedi apostrofiranje crnogorskih ratnika koje se ponovno poziva u boj na čelu s hrabrim Vukasovićem za kojeg se ističe da iako mlad, ima dovoljno iskustva kako bi, uz njihovu pomoć, porazio Turke ("Mlad je Filip, al naučan boju", str. 11). Vukasović pridobiva Crnogorce koji potom uzevši svoje oružje zaigrše kolo:

Poskočiše na noge junačke:

Fatiše se za puške dugačke,

Podviknuše: Boga zazivaše;

Zapjevaše: kolo zaigraše. (str. 11)

Drugi dio pjesme pisan u osmeračkim stihovima zapravo se odnosi na, kako je prethodno spomenuto, odgovor Crnogoraca koji probuđena ratničkoga duha i okupljeni u kolu prihvaćaju vilin poziv te radosno dočekuju Filipa Vukasovića koji će ih, uz Božju pomoć, izbaviti iz nevolje i povratiti im slobodu:

Odavno smo uzdisali,

Moleć Boga velikoga;

Svu mu slavu uzdavali;

Da od roda šalje koga.

Koji će nas izbaviti

Iz nevolje, iz tamnice;

Slobodu nam povratiti:

Razvedriti naše lice. (str. 13-14)

Pjesma završava crnogorskim prihvaćanjem Vukasovićeve zapovjedništva te prisegom austrijskom caru¹¹:

Pak u kupu zakliknuše:

Živi! Živi Rimski Care!

Slobode nam vrati naše.

Bud' nam vječni Gospodare! (str. 16)

¹¹ Naglašavanje značaja "zadavanja vjere" i prisege imalo je u Crnoj Gori kroz stoljeća značajnu etičku ulogu, a takav čin prisutan je i u Krmpotićevu epu što svjedoči o tome da je Krmpotić vrlo dobro poznao crnogorsku sredinu i njezine običaje koje je upoznao upravo boraveći na crnogorskim područjima (Žigić 1995: 127). Crnogorci u Krmpotićevu djelu, daju Vukasoviću "tvrdu vjeru" da će se staviti pod njegovo zapovjedništvo i prisežu vjernost caru (isto).

4.1.2. Krmpotićev "politički manifest"

Važno obilježje Krmpotićevih djela svakako je višestruka funkcionalnost, a ova se pjesma ponajviše ističe svojim političko-angažiranim tonom te je "Vladoje Dukat bio u pravu kad je u ovoj pjesmi razaznao politički manifest" (Dukić 1995: 38).

Naime, pohvalnička funkcija u *Pjesmi Crnogorcem* uočljiva je kroz veličanje Filipa Vukasovića i austrijske vojske, ali i srpske tj. slavenske povijesti. No, bez obzira na panegirički ton djela te u tragovima prisutnu izvještajnu funkciju (Krmpotić, primjerice, u djelu ne donosi detalje o putu, ni imena ostalih sudionike ekspedicije itd.), kao dominantna se nameće upravo apelativna funkcija s obzirom na to da je dobar dio pjesme posvećen uvjeravanju Crnogoraca da se pridruže austrijskom caru u borbi protiv Turaka. Nadalje, s obzirom na to da djelo sadrži izravan poziv crnogorskom narodu na političko djelovanje, tj. zajednički sukob protiv Turaka, u djelu se jasno očituje pragmatička odnosno "propagandnopolitička funkcija" (Dukić 2002: 116).

Izvještajna funkcija, o kojoj se također ponešto može reći u kontekstu ove pjesme, odnosno s obzirom na predmet djela i njegovu povijesnu pozadinu, definitivno nije stavljena u prvi plan što nam potvrđuje Krmpotićevo subjektivno i ideološki motivirano iskrivljavanje istine. Iako je Krmpotić prisustvovao ekspediciji te je posjedovao podatke iz prve ruke, što potvrđuje već spomenuti izvještaj bečkom dvoru koji piše u Vukasovićevo ime, i bio detaljno upućen u onodobna politička i ratna zbivanja, u pjesmi iznevjerava povijesne činjenice. To se ponajbolje vidi u drugom dijelu pjesme koji se odnosi na reakciju Crnogoraca na dolazak Vukasovića i austrijske vojske te prihvaćanje poziva na zajedničku borbu. Ekspedicija je u pjesmi predstavljena kao cjelovito ostvarena i u onom segmentu koji se odnosi na crnogorsku potporu Josipu II. u borbi protiv Turaka. U djelu, dakle, dolazak Filipa Vukasovića kod Crnogoraca izaziva oduševljenje te oni uzimajući oružje prisežu austrijskom caru koji će im pomoći doći do toliko željene slobode. Uzimajući, dakle, u obzir povijesne činjenice i sagledavajući događaj na način kako je prezentiran u djelu vidljivo je kako Krmpotić namjerno odstupa od povijesne zbilje:

Filipu se naklanjaše,

Tvrdu vjeru uhvatiše;

Duge zbore učiniše,

Pod zapovjed njegovu staše,

On jim Carsku knjigu čita

I potanko sve razlaže;

Crnogorce redom pita,

Što tko misli neka kaže. (str. 13)

Iznevjeravanje faktografskih činjenica svjedoči tome da je Krmpotić zapravo išao u nekom drugom smjeru, utemeljenom prije svega na izrazito ideološki tj. propagandnopolitički motiviranim stavovima. Vidljivo je to u ideološkom aspektu pjesme koja se oslanja na protutursko, protuislamsko raspoloženje, ali i na veličanje ideja panslavizma, s naglašenim prosrpskim tendencijama, koje se ogledaju u veličanju slavenskih naroda i njihove slavne prošlosti. Sve spomenuto ide u prilog činjenici da se *Pjesma Crnogorcem* ubraja u tzv. političku epiku¹². Idejnom će se aspektu pjesme posvetiti nešto više teksta u nastavku rada.

¹² Politička epika termin je kojim Zoran Kravar u studiji *Barok u slavonskoj književnosti* označuje cjelokupnu osamnaestostoljetnu hrvatsku epsku produkciju o suvremenim ratnim odnosno političkim događajima. (Dukić 2002: 37)

4.1.3. Stilsko bogatstvo *Pjesme Crnogorcem*

Pjesma Crnogorcem sadrži mnoštvo stilskih figura i književnih postupaka te u njoj također supostoje poetska i stilska obilježja različitih stilskih formacija kao i utjecaji različitih autora, prvenstveno Kačića i Gundulića.

Zanimljiv književni postupak svakako predstavlja promjena stiha koja je motivirana promjenom iskaza: prvi dio obuhvaća proglaš vile i pisan je epskim desetercem, a drugi dio odnosi se na odgovor Crnogoraca te je pisan osmeračkim stihom. Prvi dio pjesme, dakle, napisan je epskim desetercem s cezuruom nakon četvrtoga sloga što svjedoči o utjecaju usmene književnosti i Kačića s obzirom na to da i sam Kačić, u *Razgovoru*, koristi upravo epski narodni deseterac, koji mu je poslužio ne bi li se što više približio tadašnjem čitatelju. Prijelaz s deseteračkih na osmeračke stihove događa se, dakle, u drugom dijelu pjesme. Kroz uporabu osmeračkih stihova uočava se utjecaj dubrovačke barokne književnosti koju je Krmpotić, nedvojbeno, vrlo dobro poznao.¹³ Uz unakrsnu i parnu rиму pojavljuje se i rima unutar stiha, tzv. leoninski srok, vrlo čest u usmenoj poeziji (Žigić 1995: 48): "Zapjevaše, kolo zaigraše." (str. 11)

Pjesma započinje iskazom vile koja, najavljuje dolazak austrijske vojske i Filipa Vukasovića. Zapoinjanje pjesme glasom vile također se može označiti kao kačićevski postupak (Dukić 2002: 117). Austrijska je vojska na čelu s Filipom Vukasovićem predstavljena animalnom metaforom sokola:

Eto lete sivi Sokolovi;
Preletiše preko sinja mora (str. 3)

(...)

Na oružje sivi sokolovi! (str. 10)

(...)

¹³ "Veze između Sjevera i Juga intenziviraju se u XVIII. stoljeću. Tako Kačić u svom *Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga* slavi i slavonske junake, a njegova se knjiga čita na čitavome hrvatskom prostoru. I neki slavonski književnici XVIII. stoljeća poznaju djela dubrovačke književnosti: na Kanižlića su nedvojbeno utjecale dubrovačke religiozne poeme, J. Krmpotić je čitao I. Gundulića, I. Đurđevića; Đurđevića spominje i M. P. Katančić itd." (Dukić 2003: 493)

Vojevode, eto vam Sokola, (str. 11)

Animalna metaforika i poredbe junaka sa životinjama moguće je uočiti na još pokojem mjestu u pjesmi ("Ljute Srpske sedmoglave zmijske", str. 10). Turci su također predstavljeni animalnom metaforom, metaforom zmaja ("Strahovitu tursku zmaju", str. 15). Takva je metaforika učestala u usmenom pjesništvu, ali i u Kačića. U pjesmi, između ostalih, dominira pohvalnička funkcija vidljiva kroz glorificiranje junaka, njihova slavnoga porijekla i prošlosti što ponovno upućuje na Kačićev utjecaj, osobito dio pjesme u kojem Krmpotić iznosi katalog junaka. U sadržajnoj analizi djela spomenuti su stihovi u kojima se Krmpotić izravno referira na Kačića, što također upućuju na "*Razgovor ugodni kao poetičko izvorište*" (Dukić 2002: 117).

U pjesmi se pojavljuju i figure dikcije: asonanca ("Voze sobom blago nebrojeno", str. 4) i aliteracija ("Da zapljene Zetu zemlju ravnu", str. 4). Česta su ponavljanja, važno stilsko obilježje pjesme, a dominira anafora: ("Nek izvadi britka mača svoga! / Nek zagrće do lakta ruke, / Nek udara viteški na Turke; / Nek zazvoni nova po svijetu", "Eto bješe noćni mraki! / Eto jasno sviće zora! / Eto! od sunca žarkog` zraki;", str. 9-10 i 12 itd.).

Nadalje, moguće je uočiti uporabu ustaljenih epiteta koje Krmpotić provlači kroz sva djela ("konji ognjeviti"), ali i stalni izrazi usmene književnosti ("bije le vile", "sivi sokolovi", "oštri mačevi") kao i uporabu složenica ("zlatnoperno krilo").

Prisutne su i figure konstrukcije, ponajviše retorička pitanja čijim se nizanjem ostvaruje snažniji pjesnički dojam:

Ne vidite, da vam jošte priti

Buzdovanom Turčin ponositi?

Da se holo fali još i sada,

Da Srblijina na kopje nabada

Da gledaju gizdavo turkinje,

Gdi kukaju nevoljne Srpkinje,

Da u vašoj staroj djedovini,

Srpski narod samosilno kini?

Da vas davi, da vas bičem bije,

Da sužanstvu vašem svrhe nije?

Nijel bolje, nijel poštenije,

Izgubiti sve i život prije
Nego podat krvoloku vrata,
Da ga užem u tamnici smata? (str. 7)

Moguće je uočiti i neke tragove Kanižlićeve *Svete Rožalije* i to u sceni u kojoj "Srbkinjice" vezu austrijskog orla na zastavi: "Na barjaku veze orla / zlatnim koncem i bisernim / šivačica mudra igla, / s vrućom željom, srcem vjernim", str. 14 (Dukić 2002: 117).

U djelu je vidljiva i tipična barokna figuracija: asindeton ("Podviknuše: Boga zazivaše / Zapjevaše: kolo zaigraše", str. 11) i polisindeton ("Da na Turke udru sa sve strane; / Da osvoje srpske pokrajine: / Da razbiju od gradovah vrata", str. 4). Nadalje, cijela pjesma nastaje na nizu opreka, prvenstveno je riječ o distinkciji koja počiva na vjerskom sukobu uz koju se potom veže antiteza dobra i zla s obzirom na to da se austrijska vojska, Vukasović, slavenski narodi i njihova prošlost i junaci glorificiraju dok su Turci prikazani izrazito negativno te predstavljeni stereotipnim predodžbama o njima i njihovoj vlasti (osvajajući, nevjernici i nasilnici).

Zanimljiva je simetrija između prvog i drugog dijela pjesme koju Krmpotić postiže motivima prirodnih elemenata, a koji su također utemeljeni na antitetičkom načelu (dan-noć, proljeće-zima) te upravo promjene iz svijeta prirode simbolično upućuju na događaj koji će uslijediti, dolazak Vukasovića i njegove vojske kao rezultat uslišane molitve i put ka slobodi. Svitanje zore simbolično predstavlja crnogorsko buđenje ratničkoga duha, uzevši u obzir uvodne stihove pjesme u kojima vila "razbuđuje Srbe" ("Eto bješe noćni mraki! / Eto jasno sviće zora!", str. 12).

U djelu su prisutni motivi zlata i bisera ("Na barjaku veze orla / Zlatnim koncem i bisernim", str. 14), česta pojava barokne književnosti, no takvi bi motivi ulazili i u krug rokoko motiva (Dukić 2002: 110).¹⁴

¹⁴ Scherzer za opise u kojima se često javljaju motivi zlata, dragog kamenja i sjajnih predmeta, a kakvi su karakteristični i za Krmpotića, ali i za opise njemačkih pjesnika navodi: "Ta radost nad blistavim stvarima, zlatom, rubinima, dragim kamenjem i drugim potpuno je na njemački način. Ima u njemačkoj književnosti cijela jedna perijoda, kojoj je to upravo glavni znak; ona se počinje s drugom šleskom školom od Hoffmanswldaua te se svršuju baš s dvorskim pjesnicima." (Fališevac 1997: 273)

Hiperbola se također pojavljuje te služi, prije svega, naglašavanju i veličanju slavne prošlosti i kontinuiteta slavenskoga naroda, o čemu je već bilo riječi:

Da vam pjevam tri godine danah,

I bez jela, i bez slatka sana;

Od svrhe bi još daleko bila;

Doklen bi jih redom izpjevala.

Dvi hiljade jur imade ljetah,

Otkad Srblijin slavom puni svijeta. (str. 8-9)

Prisutna su opkoračenja koja također valja izdvojiti kao zanimljiv stilski postupak ("Koji će nas izbaviti / Iz nevolje, iz tamnice", str. 14).

Iz metričkih razloga Krmpotić često koristi sinkopu ("kad smotrite njeg`vo lice", "pod zapovjed njeg`vu staše" itd.), eliziju ("Da b` imali sokolova krila", "Nije l` bolje, nije l` poštenije" itd.), a ponekad i ekavske oblike (Sad je vreme, sada udarite! itd.) (Žigić 1995: 126) te antiptoze (Bud`nam vječni Gospodare!").

4.1.4. Viva Josip! Viva Vukassovich!

O ideološkom aspektu pjesme već je bilo riječi te se pokazalo kako se Krmpotičevo djelo oslanja na protutursko, protuislamsko raspoloženje, ali i na veličanje ideja panslavizma, s naglašenim prosrpskim tendencijama, koje se ogledaju u veličanju slavenskih naroda i njihove slavne prošlosti. Naime, u prvom dijelu pjesme, odnosno u govoru vile koja se obraća Crnogorcima jasno su izraženi protuturski ideologemi utemeljeni, prije svega, na suprotstavljanju kršćanstva i islama. Takvi protuturski ideologemi očituju se ponajbolje kroz sotonizirani prikaz Turaka koji su predstavljeni kao osvajači, nasilnici, kradljivci i, naravno, nevjernici te neprijatelji vjere. Element vjere izuzetno je važan te je njime prožeto cijelo djelo, pa i sam dolazak Vukasovića zapravo je rezultat uslišane crnogorske molitve:

Odavno smo uzdisali,
Moleć Boga velikoga;
Svu mu slavu uzdavali;
Da od roda šalje koga.

Koji će nas izbaviti
Iz nevolje, iz tamnice;
Slobodu nam povratiti:
Razvedriti naše lice. (str. 13-14)

Nadalje, vilino prozivanje Turaka i turske vjere u pjesmi rezultira pojavom ideologema "borbenog kršćanstva" (Dukić 1995: 38) što se ponajbolje uočava u sljedećim stihovima:

Da porobe Turke nevjernike;
Da dovedu konje povodnike,
Da popale mečit i munare;
Da podignu crkve i oltare.
Da sataru holu vjeru tursku;
Da rašire svetu hristijansku. (str. 5)

Vilin govor prožimaju i slavenofilski ideologemi te ideja panslavizma u srbofilskoj varijanti (Dukić 2004: 190). Krmpotić, dakle, pojam slavenski određuje etnički, povezujući pritom slavenske narode u homogenu zajednicu (Fališevac 1997: 287) što se očituje u dijelu vilina govora u kojem se veliča slavna prošlost, porijeklo te kontinuitet, drevnost slavenskoga naroda:

Kad gledamo po svuda junake;

    Porodene od slavonske majke:

II' Horvate, ili Dalmatine,

    II' Slavonce, ili Bošnjanine:

Hercegovce, Bugare, Pemake;

    Silne Ruse, viteške Poljake;

Svi su ovi od slavna koljena:

    Svi hrabri našega vrimena. (str. 9)

Što se tiče pojave prosrpskih elementa u pjesmi tj. činjenice da je Krmpotić u pripadnike srpskoga naroda ubrojio i one koji to nisu (vidljivo u katalogu junaka na str. 8), Vujačić nudi sljedeće objašnjenje:

Slavna je crkva u Austriji (Karlovačka mitropolija) davala ideološki smjer svim kulturnim počecima na prostoru njene jurisdikcije. Začetnik velikosrpske ideje bio je Dositej Obradović, koji je izrekao tvrdnju da srpskoj narodnosti pripadaju stanovnici „od Crne Gore do Smedereva“, „od Adriatičkog mora do reke Dunava“, „od grada Budima daže do Njeguša“. Književnici iz Vojvodine uzdizali su, u vidu pjesama, „istorijskih“ drama i sl. feudalnu prošlost Srbije (Raške), krajem XVIII. i u prvoj polovini XIX. vijeka, dajući poseban značaj pripadnosti srpskoj naciji. Po svemu sudeći, tu literaturu je čitao, i na njega je uticala, Josip Krmpotić, o čemu svjedoči ova poema. (2013:285)

Dukić smatra da je Krmpotić protegnuo srpsko ime na onaj dio južnoslavenskog i balkanskog prostora koji čini središnji povijesni prostor *Razgovora ugodnog*, no da mu srpsko ime nikako nije bio sinonim za Slavene uopće što se očituje u činjenici da mu Krmpotić u nomenklaturi slavenskih naroda pridaje realno mjesto što pokazuje katalog slavenskih etnonima (str. 9) (2002: 117).

Važan je ideološki aspekt djela sadržan, naravno, i u njegovoj pragmatičkoj funkciji, odnosno izravnom pozivu na rat. Na samom kraju pjesme Crnogorci pristaju na zajedničku borbu protiv Turaka te prisežu caru kojem potom kliču što bi se, naravno, moglo sagledati u okvirima propagandne politike s ciljem okretanja caru tj. promicanju ideja austroslavizma (Fališevac 1997: 290).

4.2. *Katarine II. i Jose II. put u Krim* (Beč 1788.)

4.2.1. Kratak prikaz *Putu u Krim*

Katarine II. i Jose II. put u Krim epsko je djelo sastavljeno od uvodnih latinskih tekstova (*Lecturis*), samoga epa (*Piesma*) te završnih bilješki na latinskom jeziku. Uvodni napisi, posvete i predgovori predstavljaju složeni historiografski fenomen, a nerijetko donose ne samo biografske podatke iz života i književnog stvaranja autora, nego i podatke o književnim, kulturnim i idejnim motivima i poticajima te jezično-stilskim pitanjima s kojima se autor susretao (Bogišić 1995: 11). Nije rijetkost ni da se u uvodnom napisu obrazlaže idejna namjera i cilj koji autor svojim djelom želi postići nego i temelje na kojima je djelo gradilo, navodi izvore kojima se služio i na koje se oslanjao (isto). Krmpotićevi uvodni latinski tekstovi sadrže informacije o funkciji latinskih bilježaka iza stihova i ortografije te tri pisma (prvo Krmpotić šalje Joakimu Stulliju, drugo je pismo kanonika Stjepana Adića Krmpotiću te treće koje je odgovor Joakima Stullija Krmpotiću), a koja, između ostaloga, svjedoče o sve većoj povezanosti Sjevera i Juga. Nakon pisama slijedi, dakle, sam ep (*Piesma*) koji sadrži 453 osmeračka katrena s ukrštenom rimom podijeljena u 13 naslovljenih dijelova. Nakon epa slijede bilješke na latinskom jeziku u kojima se govori o Muhamedu te se daju i podaci o predmetu epa, o njegovim glavnim protagonistima i njihovoj vlasti te o ruskom poslaniku u Beču Galycinu i poljskom kralju Stanislavu II (Dukić 2002: 108-109). Krmpotićevi prozni latinski tekstovi podsjećaju na Kačića i njegovo djelo *Razgovor ugodni* u kojem i sam Kačić koristi isti postupak. U proznim latinskim tekstovima opisuje ratne događaje iscrpnije nego što to čini u stihovanim dijelovima, a s namjerom što vjernijeg prikaza događaja, odnosno približavanja povijesnim činjenicama.

Novije studije *Put u Krim* određuju kao "originalno i zanimljivo djelo" (Dukić 2004: 187), zanimljivo i "zbog ideologije koju zastupa i političke aksiologije koju oblikuje" (Fališevac 1997 :285) bez obzira na jednostavnu naraciju te prigodni karakter djela.¹⁵

¹⁵ Uspoređujući Katančića i Krmpotića, preciznije, uporabu mitološkoga aparata u njihovim djelima Kombol navodi kako Katančićevo upotrebljavanje mitologije nije do te mjere površno kao kod Krmpotića kod kojeg je ono svedeno na, kako kaže, mehaničko upletanje starih božanstva u pjesnički nezanimljive radnje i situacije (1961: 381), a posebno izdvaja prizor kada se pojavljuje Muhamed sa svojim doglavnikom Sergijem na Olimpu za koji ističe da je neukusno-naivan (1961: 377).

Ep započinje Muhamedovim i Sergijevim dolaskom pred antičke bogove od kojih traže pomoć protiv Rusa, žaleći se na ruska osvajanja turskih teritorija. Bogovi ih napadaju, prikazujući ih kao krvoločne, ohole i nepravedne, kao zlostavljače žena te razaratelje kulture. Potom se oglašava i sam Jupiter koji nalaže Muhamedu odlazak iz Europe. Junona piše Katarini II. te je obavještava o Muhamedu i njegovu posjetu antičkim bogovima, a potom je hvali i proriče joj svijetlu budućnost i širenje vlasti. Nalaže joj susret s austrijskim carem. Protjerani Muhamed i Sergije za pomoć se obraćaju Plutonu, vladaru pakla, koji baca srde na Turke i na taj ih način priprema za rat podižući njihov ratnički duh. Katarina II. izvještava Josipa II. o pismu i poziva ga u Kerzon nakon čega on prihvaća poziv i time započinje njihov put. Slijede susreti s vladikom u crkvi sv. Sofije, te susret s poljskim kraljem Stanislavom II. Na susretu u Kerzonu izmijenjeni su pozdravni govori, a u čast i slavu održanog susreta podiže se mramorni stup na kojem se ispisuju Ovidijevi latinski stihovi. Zatim je detaljno opisana gozba koju je priredila Katarina II. Potom vladari putuju prema Krimu, a u Bakši-Saraju svi narodi gledaju Katarinin ures nakon čega ona daruje mase i svi je pozdravljaju. Dolaskom u Sebastgrad gdje se nalaze tri ratna novoizgrađena broda s imenima Jose II., Katarine II. i Poetmkina odluče zaploviti. Nakon isplovljavanja, Muhamed i Pluton podižu oluju na moru, no bogovi naklonjeni drugoj strani umire vjetar i more. Muhamed bježi te oplakuje svoju sudbinu, a nekadašnje teritorije ostavlja ruskoj carici i austrijskom caru. Ep završava Sergijevim pokajničkom tužaljkom, govorom u kojem iznosi grijehe Turaka koji su prikazani kao nasilnici i nevjernici.

4.2.2. Vrijednosni principi *Putu u Krim*

Ep *Put u Krim*, kao i ostala Krmpotićeva djela obuhvaćana ovim radom, tematizira, dakle, posljednji austrijsko-rusko-turski rat ili neki njegov segment. Uzimajući u obzir činjenicu kako su književna djela tog tipa ispunjavala zadaću svojevrstnih novina, težila istini i što iscrpnijem prikazu ratnih događaja, kao dominantna funkcija teksta svakako se nameće upravo izvještajna funkcija. Ta se funkcija prepoznaje u tekstu po njegovoj informativnosti, a vjerodostojnost djela potrebno je, naravno, utvrditi usporedbom s drugim izvorima. Razina informiranosti i objektivnosti samoga autora prema događajima o kojima piše uvjetovala je i stupanj informiranosti čitatelja, odnosno znanje čitatelja o predmetu epa ovisilo je o podudarnosti povijesne istine i one istine koju donosi sam književni tekst.

S obzirom na to da i ovo djelo nastaje svega nekoliko mjeseci nakon posjete austrijskog cara Josipa II. ruskoj carici Katarini II., te imajući na umu tada aktivnu Krmpotićevu službu vojničkoga kapelana, sve upućuje na to da je detaljnije informacije o tadašnjim događajima, preciznije, o predmetu samoga epa, Krmpotić zasigurno imao, ali ih kroz djelo ne donosi.¹⁶ Vodeći se time valja zaključiti kako temeljna zadaća Krmpotićeva epa zasigurno nije bio vjeran izvještaj o spomenutom događaju pa o izvještajnoj funkciji kao dominantnoj u *Putu u Krim* nije moguće govoriti.

Prethodno iznesena tvrdnja upućuje na činjenicu supostojanja više tematskih svjetova u epu, odnosno na to da u epu sudjeluju likovi stvarnih povijesnih osoba te fiktivni likovi. Naime, nije teško uočiti kako u epu zapravo i nema "pravih" Turaka već njih predstavlja prorok Muhamed i njegov pomoćnik Sergije koje je Krmpotić predočio alegorijskim likovima njihovih vrhovnih moralnih autoriteta (Dukić 2004: 187) te oni predstavljaju islamski epski svijet. Takav način prikaza Osmanlija čini ovo djelo jedinstvenim u hrvatskoj književnosti ranoga novog vijeka (isto). Kravar, baveći se Gundulićevim povijesnim epom uočava zasebne skupine likova u *Osmanu* razlučene prema kriteriju kompatibilnosti s iskustvom povijesne stvarnosti, koji pripadaju različitim tematskim svjetovima od kojih je samo jedan povijesni (1993: 104). U *Putu u Krim* uz svjetovnu povijest vezujemo, prvenstveno, povijesni događaj tj. susret ruske carice Katarine II. i austrijskog cara Josipa II. u Hersonu koji predstavlja uvertiru u nadolazeći rat, kao i uz pojavu određenih likova. Uz Josipa II. i Katarinu II. pojavljuju se i Stanislava II., posljednji poljski kralj; Grigorij Aleksandrovič Potemkin, ruski političar i diplomat, general podmaršal; Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg, grof i austrijski

¹⁶ V. prilog 3.

diplomat itd. Vrlo važan tematski svijet čine i fikcionalni likovi antičkih bogova (Jupiter, Junona, Pluton...) koji su ujedno i pokretači radnje te zapravo predstavljaju najutjecajniiji tematski svijet, onaj mitološki, s obzirom na to da je njihova uloga u epu značajnija od one što ju nose stvarni vladari Josip II. i Katarina II. Krmpotić je, dakle, takvim postupcima izgradio epski svijet kojim dominira fikcionalna komponenta uz jasno izražena politička očitovanja (Dukić 1995: 40). Djelom, uz sveprisutnu pohvalničku funkciju, dominira i aksiološka funkcija koja se očituje u strogoj podjeli tematskih svjetova utemeljenih na izraženim antiturskim stavovima. U epu je kao glavni nositelj negativnih uloga prikazan Muhamed, koji postaje antijunak, a negativno su prikazani i Sergije, Turci i Pluton. Nositelji pozitivnih osobina svakako su rimski bogovi te Austrijanci i Rusi, predstavnici kršćanskoga epskoga svijeta, uz čije se idealizirane opise veže pohvalnička funkcija teksta.¹⁷

¹⁷ V. više u Dukić 2002: 111.

4.2.3. Artificijelnost epa

Ep *Katarine II. i Jose II. put u Krim* predstavlja tipičan uzorak hrvatske književnosti 18. stoljeća. Fališevac je ovo djelo uvrstila u barokno-klasicističko-kačićevsko-folklorni ili pučki tip epa ili spjeva, a i po svjetonazorima i ideologijama koje dominiraju epom ubraja ga u miješani tip epike u kojoj se prepliću raznorodni, tradicionalni i moderniji svjetonazori i ideologije (2003: 84-85).¹⁸ U njemu, dakle, supostojе razne poetološke i stilske odrednice, djelo je izrazito bogato artificijelnim figurama o čemu će više riječi biti u nastavku rada.

Krmpotić je dubrovačku baroknu književnost, prvenstveno Gundulića, nedvojbeno, vrlo dobro poznao te se njezin utjecaj u djelima ne može poreći. Na tu činjenicu svakako upućuje i njegov metrički izbor. Riječ je o uporabi osmeračkih katrena s ukrštenom rimom naspram tada dominantnoga epskog deseterca. Nadalje, Gundulićev je utjecaj moguće uočiti i u izboru određenih motiva, ali i stilske figuracije. U djelu se javlja motiv prolaznosti i kola sreće¹⁹, što je karakteristika većine baroknih djela:

Sad nebeske, sad zemaljske,
Sad minuće, sad dođuće,
Tresu stvari vrste svake,
Carske i kmetske paze kuće.

Sad jednoga slavu dižu,
Ravna polja, gore i more,
I sva kud mu glasi stižu,
Začuđena od njegov` zbore.

Sad mu ohola krila prignu,
U suzni ga dol uvale,
Sriće stare gnjezdo dignu,
Glas zanjemi rosne fale.

(...)

¹⁸ Podjela epskih djela po tematici, navodi Fališevac, iako teži sveobuhvatnosti, ipak nije popisala tematiku cjelokupnog korpusa narativnih djela 18. stoljeća jer je sve sadržaje nemoguće zbog preobilja iscrpsti (2002: 82).

¹⁹ Usp. Gundulić, *Osman* (stihovi 13-24).

Sada silno, i cvatuće

Carstvo bace u uboštvo,

Sad iz proste male kuće

Carstvo čine i bogatstvo.

Sada roba na pristolje

Slavno dižu, i posade,

Sad mač britki Cara kolje,

Na uboštvo Carstvo pade. (str. 22-23)

A u ep uvodi i motiv pakla:

Brzo Pluto tom pristade,

Strašnosrdne i nemile

Muhamedu srde dade,

Turska srca žegu, i pale. (str.56)

Mogući utjecaj barokne poetike vidljiv je i u učestaloj pojavi motiva dragocjenih predmeta kao što su zlato, drago kamenje, biseri ("Ali zvijezde al` kameni / Rajski sjaju po njima pravi", str. 21, "Pak u zlatne, sobe svoje", str. 47, "A Olimpa Cesarici / U bisernoj sjedeć sobi", str. 47). Često spominjanje dragocjenosti ulazilo bi i u krug rokoko motiva, kako to ističe Matko Peić u svojoj analizi *Svete Rožalije* (Dukić 2002: 110).

Nadalje i u Sergijevu govoru pred vijećem uočavaju se sličnosti s govorom Ali-paše u poljskom dvoru, tuženje Sergijevo zbog opadanja Muhamedove slave i vlasti u svijetu podsjeća na Osmanove tužbe i žalopojke pred smrt (Fališevac 1997: 296). Krmpotićevo poznavanje barokne književnosti prepoznaje se i na stilskoj razini s obzirom na to da se na mnogim mjestima u epu uočava tipična barokna figuracija: gomilanje istovrsnih izraza ("Buka, zveka, jeka, triska", str. 86, "I u buki, triski, i zveki", str. 30 itd.), brojne antiteze (minulo-dolazeće, carsko-kmetsko itd.), paralelizam motiva koji se ponajbolje vidi u pismu koje Junona piše Katarini (str. 48-53).

Utjecaj Gundulića, zaključuje Fališevac, valja tražiti na općim mjestima, dok se na drugim razinama Krmpotićeva epa Gundulićevi poticaji teško mogu dokazati (1995: 271).

I u ovom Krmpotićevu djelu stilski zanimljiv postupak jesu učestala opkoračenja ("Al' ne umje niti rječi / Proreć, već se jadom mori", str. 27 itd.)

Nadalje, u *Putu u Krim* vidljiv je utjecaj Kačića, ali i usmene književnosti, a ti su utjecaji uočljivi ponajviše na leksičkoj razini djela: "Veče piše knjigu bilu." (Krpmotić, str. 65), "Miloj majci, i sestrici" (isto, str. 55) / "majka njemu bilu knjigu piše" (Kačić, str. 26), "iz tabora bilu knjigu piše" (isto, str. 57), "tri sestrice majku pohodiše" (isto, str. 37) itd.

Dunja Fališevac, navodi Dukić, sažima poetičke podudarnosti Krmpotićeva epa s usmenim i Kačićevskim pjesmama (stilski elementi, jednostavna kronikalna naracija, shematizirana crno-bijela karakterizacija likova, plošna i naivna slika prikazana svijeta, jednostavan pripovjedač kao tumač važnih povijesnih zbivanja, (...). Navedene poetičke osobine, kao odlika više Kačićeve nego usmene epike, proizlaze, navodi nadalje Dukić, možda upravo iz same prirode Krmpotićeva panegirika, koji ideološku plošnost, neizbježnu u takvu tipu literature, kompenzira određenim udjelom artificijelnih postupaka. Stoga spomenuti utjecaj usmene epike i Kačića valja ograničiti na prostor leksičkih podudarnosti, pri čemu one nisu veće od onih koje *Put u Krim* povezuju sa *Svetom Rožalijom* (Dukić 2002: 114)²⁰:

Poljubljena sela Kate!

U Olimpu uzvišena

Juno sestra misli na te,

Jer si slavom nakićena. (str. 68)

U epu su zastupljeni i komično-groteskni elementi koji se pojavljuju u opisu Muhameda:

Čelo mrska, oči dreči

Napinje se da govori,

Al` ne umje niti riječi

Proreć, već se jadom mori.

Sergio ga ponukuje

Progovori Gospodine!

Ako igdi, eto tu je

Mjesto iskazat muke, i kine.

²⁰ Fališevac ističe tezu K. Draganića koji uočava niz motivsko-tematskih i stilskih podudarnosti između Krmpotićeva *Putu u Krim* i Kanižlićeve *Svete Rožalije*. Ona smatra da je takva Draganićeva prenatlaženost podudarnosti, *Putu u Krim* i *Svete Rožalije* rezultat suprotstavljanja I. Scherzeru i njegovu tumačenju da Krmpotić piše po uzoru na njemačke pisce. (1997: 272)

Muhamed se opet sili,
Brke frče, glavom klima,
Sad blebeće, sad zacvili,
Sad razlaže usta nima. (str. 27)

Takav prikaz Muhameda svjedoči da je Krmpotić poznavao i suvremenu njemačku propagandnu literaturu koja se nalazila u lecima i novinskim izvješćima, a koja je sarkazmom i grotesknom komikom ironizirala protivničku stranu (Fališevac 1995: 100-101).

Nadalje I. Scherzer, primjerice, u *Putu u Krim* vidi utjecaj njemačke literature koja se ponajviše razabire u uzvišenom tonu pohvale vladarima. Scherzerov je uvid ostao najpoticajniji, navodi Dukić, te je njime označen onaj tip literature koji, u poetičkom smislu, ostaje najbliže Krmpotićevu djelu (2002: 115). Suprotno Scherzerovu tumačenju Krmpotićeva epa, Draganić nastoji u epu dokazati utjecaj domaće književne tradicije. Takva su oprečna tumačenja epa karakteristična za stanje književne povijesti krajem 19. i početkom 20. stoljeća (Fališevac 1997: 273).²¹

Moguća obilježja klasicističke poetike uočavaju se kroz izrazito panegirički ton djela, ali i jasno izražene mitološke motive tj. prisutnost antičkih bogova. S obzirom na to da su bogovi ti koji imaju stvarnu moć, prikazana su politička i povijesna događanja u potpunosti fikcionalizirana te takav postupak utječe i na pripovjedača kojem se na taj način onemogućuje angažirano komentiranje suvremenih zbivanja (Fališevac 1997 :282). Fališevac utjecaje klasicizma vidi i u personifikaciji prirodnih pojava ("Mjesec gleda jasnim okom", str. 91 itd.). Nadalje, klasicizam je bio sklon opisivačkoj poeziji, kojoj je kao objekt služio neki stvarni ili fiktivni likovni sadržaj, pa Krmpotić u tom segmentu epa stvara riječima potpunu iluziju likovno oblikovanog predmeta, a nakon slike spomenika s hrvatskim i latinskim tekstom, slijedi sekvenca u kojoj se pojavljuje Ovidije, a latinski dististi koji slijede uvjerljivo simuliraju stihove rimskog pjesnika, što svjedoči o naglašenoj klasicističkoj sklonosti slavenskog pjesnika prema rimskom klasiku (Fališevac 2003:106).²² Ovakav je književni postupak uočljiv i u opisu carske krune (str. 71-72) koja uz to ima funkciju razvijanja slavenofilskih ideologema (Dukić 2002: 110).

²¹ V. više u Fališevac 1997: 272-273.

²² Usp. Dukić 2002: 110

O tematskim svjetovima u *Putu u Krim* već je bilo riječi u dijelu rada koji se bavio dominantnom funkcijom epa. Sukob u epu utemeljen je, dakle, na već ustaljenom tj. u Krmpotićevim djelima sveprisutnom, vjerskom sukobu. U *Putu u Krim* moguće je uočiti dva povijesna svijeta: epski svijet islama predstavljen prorokom Muhamedom i njegovim pomoćnikom Sergijem te epski svijet kršćanstva koji predstavljaju stvarne povijesne ličnosti. Mitološki svijet, svijet rimskih bogova prikazan je kao najutjecajniji, upravo su bogovi ti koji razrješuju sukobe, utječu na likove i upravljaju njihovim postupcima. Što se tiče razumijevanja semantike tematskih svjetova u *Putu u Krim* od presudne je važnosti metonimijsko povezivanje svijeta islama s povijesnim Turcima (Dukić 2002: 111-112). Naime, postupak je to, navodi Dukić, koji sam po sebi nije razumljiv s obzirom na to da povijesni Muhamed nije s Turcima mogao imati nikakve veze. Balkanski su prostori, naime, u doticaj s islamom došli tek u vrijeme osmanlijskih osvajanja, pa Krmpotić tako ulazi u već postojeću tradiciju poistovjećivanja Muhameda i islama s Turcima u starijoj hrvatskoj književnosti (Gundulić, Grabovac, Kačić...) (isto).

Prikazane stilske odlike *Putu u Krim* samo su djelomično pokrile bogatstvo figura zastupljenih u epu. U djelu je moguće uočiti još niz stilskih figura kao što su: poredbe, hiperbole, animalne metafore, simboli, retorička pitanja, brojna ponavljanja koja predstavljaju stalna mjesta Krmpotićeve poetike. Spomenutim poetičkim i stilskim pluralizmom *Put u Krim* reprezentativno je djelo hrvatske književnosti 18. stoljeća.

4.2.4. *Kralj Olimpa okom mignu - Ideološki aspekt Puta u Krim*

Kao što je prethodno spomenuto, suvremena književna historiografija *Put u Krim* smatra zanimljivim i originalnim djelom, između ostaloga, i zbog idejnog sloja epa. Kršćansko-muslimanski sukob, ali i sam predmet epa plodno su tlo za iznošenje političkih stavova. Naime, slika *Put u Krim* koja počiva na vjerskom sukobu, za razliku od barokne književnosti i poljskoga katolicizma, Krmpotića motivira da u svoje djelo uvode ideologeme rusofilstva, kao i pravoslavne ideologeme, kojima je u epu posvećeno mnogo mjesta. Krmpotić upravo Rusiju predstavlja kao majku osloboditeljicu Slavena i cijele Europe od Turaka što se iskazuje slavljenjem svega ruskoga: veličanjem ruske slavne povijesti, ruskoga vladara i pravoslavne crkve. (Fališevac 1997: 285-286):

Po svih mjestih, i državah

Puk na čete put pritiče,

Nepristade do Kiova,

KATARINA živi! Viče! (str. 82)

(...)

Rosiju si uzvisila

Svrhu kraljestvah glasoviti,

Do kraj zemlje grmi slava

TVOG viteštva svijetu priti. (str. 84)

(...)

I vječnja ti odpre ruka

K Carigradu put ugodan,

Da pravoslavna krjepiš puka,

Koji cvili i noć, i dan.

I PO TVOJOM srićnom vlasti

U Sofije Crkvi slavu

Bogu dati, bez napasti

Želi, i krunit tvoju glavu. (str. 85)

Takav postupak može se tumačiti povijesnom činjenicom kako su Rusi na političkom polju, polučili niz uspjeha pa se okretanje ruskom caru, kao vladaru jedine slobodne slavenske zemlje toga doba (Fališevac 1995: 113), činilo kao put ka vlastitoj slobodi. Slavljenje ruske crkve također se može objasniti povijesnom činjenicom tj. donošenjem "Patenta o vjerskoj toleranciji" 1781. godine (isto), kao znak demokratizacije društva što se, naravno, potom ogleda i u književnosti 18. stoljeća, ali isto tako može se objasniti i kao moguće podilaženje vladajućima. Krmpotić je, čini se, odobravao politiku cara Josipa određenu "Patentom" pa glavno mjesto u njegovim djelima dobivaju upravo pravoslavni narodi: Rusi i Crnogorci, iz čega proizlazi i moguća propagandna aktivnost i ideološko podilaženje radi ostvarivanja ciljeva austrijske politike (Dukić 2002: 116). Upravo uvođenje rusofilskih tema i motiva u ep čini Josu Krmpotića, nakon J. Križanića, jednim od prvih pjesnika-rusofila u hrvatskoj kulturi (Fališevac 1997: 288).

Uzimajući u obzir pripovjedačevu "nemoć" u komentiranju aktualnih političkih događaja upravo su likovi ti koji se govorom prezentiraju kao pozitivni ili negativni i iznose ideološke komentare i stavove. Vidljivo je to i kroz lik Muhameda kao alegorijskog, duhovnog predstavnika turskoga naroda, čiji je status antijunaka prikazan iscrpnim komično-grotesknim opisom njegova fizičkoga izgleda i ponašanja što upućuje na izrazito protutursko tj. antiislamsko raspoloženje u djelu. Nadalje, i na tom je tematsko-motivskom polju došlo do promjena s obzirom na to da se stereotipni prikaz Turaka kao Božje kazne zamjenjuje stereotipom kola sreće kojim se potom objašnjava pad osmanske moći u 18. stoljeću (Dukić 2002: 112-113). Minoriziranje Muhameda suprotstavljeno je idealiziranim opisima Katarine II., ali nerijetko su prisutni i austrofilski ideologemi, a dokazuju to sljedeći stihovi kojima Krmpotić aludira na Katarinu II. i Josipa II.:

Jer putuju dva zemaljski

Bogi, od božje krvi, i roda,

Kojim duhi moćni, i jaki

Prave puta, i prohoda. (str. 75)

U ideološkom smislu važno mjesto u epu svakako zauzima i opis Josipove krune u okviru kojeg se razvijaju slavenofilski ideologemi. Ostvaruje se to pohvalom i isticanjem slavenskoga jezika:

Na okolo Apostolah
Rječ slavonska ime kaže,
Krasna i slavna sva ostala
Ilirički bukvar slaže.

(...)

Još prejasno na njoj sjeva
Od slavonske krvi vila,
Pa slavonski slovi, i pjeva,
Ugodna je draga, i mila.

Slavonska su slova i ime,
Erina se zovijaše,
U Murata Cara vrime
Brankovića ljuba biše.

Opet Carsko oko jasno
Zaviruje, rječi čita,
Poznaje se reče, lasno
Slavonske je gore kita. (str. 72-73)

Krmpotić je, nedvojbeno, svojom jezičnom djelatnošću, sudjelovanjem u radu pravopisnoga povjerenstva u Beču, dokazao da je itekako svjestan važnosti nacionalnoga jezika pa Fališevac iznosi tumačenje da je upravo kroz te stihove izrazio onodobne težnje Hrvata za nacionalnim jezikom, a kao otpor sve jačoj germanizaciji i centralizmu (Fališevac 1995: 114). Spomenuti antijozefinizam i oporbu germanizacijskoj politici Josipa II. teško je dokazati, a Fališevac je vidi upravo u hipertrofiji slavenskih ideologema u njegovu djelu (1997: 290).

No, pitanje koje pri interpretaciji ovoga djela valja postaviti nije, navodi Dukić, što je autor njime htio reći, već: zašto je upravo to rekao? (Dukić 1995: 41). Postavljeno pitanje vuče za sobom više odgovora i tumačenja. Neka se vezuju uz već spomenuti Krmpotićev mogući antijozefinizam, antigermanizam, panslavizam, no bez obzira na ono što je utjecalo na Krmpotića i njegova ideološka shvaćanja, nedvojbeno je, ističe Fališevac, razloge pjesnikovoj

političkoj aksiologiji tražiti u modernim i demokratskim shvaćanjima naroda, države, vjere i jezika, shvaćanjima koja će obilježiti ideološke, političke i kulturne koncepcije u Hrvatskoj u prvoj polovini 19. stoljeća (Fališevac 1997: 290-291). Naime, ideologeme slavenstva koji se pojavljuju u Krmpotića nije moguće jednoznačno tumačiti s obzirom na to da se njihov sadržaj mijenja kroz različita Krmpotićeva djela, veliča sad slovinstvo, sad slavnstvo, pa ilirstvo (Fališevac 1997: 290) o čemu će biti riječi u nastavku rada. Spomenuti slavenski ideologemi koji se odnose na zajedništvo svih Slavena mogli bi se svakako promatrati u okviru panslavenskih ideja koje će svoj vrhunac dostići u 19. stoljeću, navodi Fališevac, a koje bi svoj izvor mogle imati u Krmpotićevu poznavanju čeških povjesničara koji također spominju pojam slavenskoga zajedništva ili pak moguće poznavanje Herderovih stavova o karakteru, prošlosti i budućnosti slavenskih naroda i sl. (1997: 290).

Zanimljivo opažanje u svom radu donosi Davor Dukić koji zaključuje kako Krmpotić u obradu turske teme uvodi posve novi motiv, motiv suživota muslimana i kršćana u kršćanskom carstvu, a razlog tome je afirmativno prikazivanje povijesne činjenice da su ruskim osvajanjima pod rusku vlast dospjeli i narodi muslimanske vjere te Rusiju prikazuje kao poseban oblik skladne multietničke i multikonfensionalne zajednice (2002: 113).

4.3. *Pjesma voevodam austrijskim i rosijanskim pripjevana (Beč 1789.)*

Pjesma vojevodam austrijskim i rosijanskim epsko je djelo koje se sastoji od 944 nestrofična stiha pisana u desetercu s ukrštenom rimom te se može smatrati svojevrsnim nastavkom *Putu u Krim*. Naime, djelo obuhvaća prikaz prve godine Dubičkog rata tj. 1788. godinu. Ep se sadržajno može podijeliti na dva dijela: prvi koji se odnosi na opise ratnih zbivanja, odnosno opise bojišta (srbijansko, bosansko i istočno), a koji se sastoji od 540 stihova, te drugi dio koji se odnosi na politički govor troimene vile koji čitamo u preostala 404 stiha.

Ep započinje alegorijskim dijelom, u kojem se sukobljavaju kvaziheraldički simboli ranjenog mjeseca i krilatih zmija. Dvije krilate zmije poistovjećuju se s vladarima Josipom II. i Katarinom II.:

Od sjevera, polud, i zapada

Niti ljuće, niti ognjenije

Digoše se ikad iznenada

Na Carigrad dvi krilate zmije.

Obe imaju ognjevita krila:

Obe lete k` Carigradu.

Obe siplju oblak žarkih strilah:

Obe jakost istočnu poznadu. (str. 3-4)

Ranjeni mjesec predstavlja Turke:

Obadvim se kažu u mjesecu

Neviđena do sada zlamenja.

U svem` tjelu i u svem licu

Svaki čas se čudnovito minja.

Izranjan je od otrovnih strilah,

Krvopotan bez svitlosti prave. (str. 4)

Upravo su alegorijski motivi ono što povezuje dijelove epa, ali i prostorno odvojene i vremenski često preklapljene događaje prve godine rata (Dukić 2002: 119).

Pored imena vladara Josipa II. i Katarine II. pojavljuju se dva oštra mača s ispisanim imenima već osvojenih teritorija ("Dva su mača, jedan do drugoga: / Oba britka, oba cjene drage", str. 5). Na zapadnom maču, maču Josipa II. upisani su redom: Grahovo, Novi, Dubica, Šabac, Karavlaška i Karabodanska. Povijesni izvori upućuju na to da Krmpotić osvojena mjesta ne upisuje kronološki točno uzimajući u obzir podatak da je Šabac, primjerice, osvojen 25. travnja, dakle, prije Dubice i Novog (Salopek Bogavčić 2007: 177). Dubica je osvojena 26. kolovoza, a Novi 4. listopada (isto). Nakon uvodnog alegorijskog dijela daju se opisi bojišta, počevši od srbijanskog. Slijedi prikaz opsade Šapca u kojoj sudjeluje i sam Josip II. koji je predstavljen kao hrabar, srčan, odvažan car i ratnik ("Vodi glavom svoju Car hrabreni, / Hrli s`njome ispod Šapca pasti, / Iz oči mu bije plam ognjeni; / A ljepote pun i srčenosti", str. 6):

Ispod Šapca ognjevita lava.

On sakupi tri vojske ognjene:

Srednjoj Joso glavom zapovida. (str. 6)

Uz njega se u napadu na Šabac spominju Franjo II., unuk Marije Terezije i nećak Josipa II., austrijski nadvojvoda koji će 1792. biti proglašen carem Svetog Rimskog Carstva ("Mlad kraljević ježđaše za njime, / Vedra čela, i rumena lica: / Cara Frane djeda nosi ime", str. 7) kao i maršal Franz Moritz grof Lacy ("Vitez Lasy od kneževskog` roda, / Konja jaše, širom hita oka", str. 8). Potom se daje uvid u raspoređenost vojske ("N`jemce pješce, konjike Ugarske, / I Slavonce na tvrde zidove", str. 9) te slikovit opis same bitke ("Tutnji, grmi, gromovi užiču, / Na okol se vuče magla crna. / Oblaci se strjeloviti dižu, / Grad ognjenih rasipaše zrnah", str. 9) kao i opis predaje grada i pomilovanje turskih jedinica:

Vojvodu Agu Janičarah,

I ostale Turske zarobljene

Dovedoše prid JOSIPA Cara,

Da svim prosti, al` da svak pogine.

Car, da srce svem svjetu pokaže

Svomilosno, tursko samo silno;

Turskom robom svim život prikaže;

Svim za život daje izobilno. (str. 10)

Potom se prelazi na bosansko bojište i opis Laudonove vojske koja prodire sve "od Grahova do Gradiške grada", str. 10. Gideon Ernst Laudon austrijski je vojskovođa koji je osvojio Drežnik, Dubicu i Novi, a u drugoj godini ratovanja, dakle, 1789. osvaja Berbir (Bosanska Gradiška) te Beograd i Smederevo. U epu se veliča njegova hrabrost, snaga, mudrost i iskustvo ("Prid ovom je Laudon vojedvoda; / Kog` viteštvo, snaga, i umića / Od istoka čuše do zapada", str. 11). Kako bi se dodatno istaknula njegova mudrost i iskustvo, Krmpotić uvodi motiv starca: "Naučen je boju i razboju, / Mudro vojsku vodi na Dubicu. / Nagovara britku sablju svoju / Starac Laudon i staru desnicu", (str. 11) Uz Laudona u opsadu Dubice kreće i podmaršal Joseph Nikolaus De Vins ("Deli Devins, koj s' vami odavna / Kod Dubice Turke sječe, i preza", str. 12). Potom slijedi opis opsade Dubice kao i pada zidina te predaje turskih jedinica, nakon čega se saznaje kako su turski vojnici zarobljeni, a žene i djeca pušteni iz Dubice:

Puške, kopja, buzdovani, mači,
Razbijaju prsi: kolju grla.
Zid propada, Dubica se tlači.
Turci tužni videć oklopljene
Sebe mačim oda stranah svijju;
I zidove k`zemlji oborene;
Opet hrvu, brane se, i biju.
Na prjed, na trag, na desno, iz ljeva
Svaki silu kotura i valja.
Mači zveče, a krv se proljeva;
Topi mjesta i bliža i dalja.
Dobitnici lome, krše, tlače,
Biju, sjeku, bodu, plešu, meću.
Da bi svijju jedan držo mače;
Ne bi mogo krv poljevat veću.
Al` zalud Turci zatočnici
Boriše se: naši savladaše.
Polovina od njih na Dubici
Pade, dok se zadnji pridadoše.
Turke Ludon u sužanstvo vodi:
Pusti žensko s'djecom iz Dubice. (str. 12-13)

Nakon osvajanja Dubice, slijedi opsada Novog, Laudon postavlja šatore, raspoređuje vojsku i topove te ruši zidine:

Hitro sokol k' Novom preleti:

Oko njega penje šatorove.

Vojsku redi, oko grada leti,

I topove niže prid topove.

Grad oklopi na četiri strane:

Bljeska, gromi, smjera, zid rastuca.

U čas svaki kus zidine pane;

A ostalo dršće, prašti, puca. (str. 14)

Potom slijedi vapaj poraženog paše koji u suzama traži pomilovanje i odgovor Laudona koji iskazuje samilost prema neprijatelju:

Al' kad vidi Paša od Novoga

Silnu vojsku na krvavu zidu;

Otpasuje roba mača svoga,

Cvileć upi slavna vojvodu.

Suze roni, ovako govori:

Laudone, slavni vojvoda!

Eto ključ! Prosti, ne umori:

Robi, pljeni, čini, što ćeš sada.

Vodi mene u sužanstvo s' Turcim'

Pusti žensko, mlado, i nejako. (str. 15)

(...)

Odgovora Slavdobitnik Paši:

Ne brini se: poginuti nećeš.

Robovi su u slobodi naši; (str. 16)

Zatim se u epu iznova slavi Laudon i njegova vojska koju su, saznaje se, činili Ličani ("Turska mjesta i polje Grahovo / Preoteše lički vitezovi", str. 16), Ogulinci ("Podkapelci vrsni Ogulinci / Silno na grad Drežnik udariše", isto) i ostali krajišnici ("I ostali krajinski četari / Hrabreni su svikolici bili", isto).

Potom se prelazi na opis vojske pod vodstvom podmaršala Josiasa von Sachsen-Coburg-Saalfeld. Slavi se njegovo iskustvo i hrabrost, kao što je bio slučaj i s ostalim zapovjednicima, te se opisuje put njega i njegove vojske:

Treću vodi iz Erdelja ravna

Vojvoda slavni Koburg kneže;

Svjetle krvi, plamena odavna:

Na oružju glasovit viteže.

Ide s` vojskom kroz dvje kraljevine,

Kroz Bogdansku, i kroz Karavlašku. (str. 17)

Slijedi i opis osvajanja gradova Jassy i Kotin:

Preotimlje sve do Jasi grada.

Ispod Jasi iznenad osviće,

Naglo udara, naglo ga savlada.

Iz Jasi se u potire diže

U maleno vrijeme Koburg Bane.

Tvrđim putem Kotinu dostiže. (str. 17)

U pomoć mu pristiže ruski feldmaršal Petr Aleksandrovič Rumjancev-Zadunajskij te se veliča njegovo rusko porijeklo i ratno iskustvo ("Na pomoć mu stiže vojvoda / Od rosjanske vlasti glasovite. / Iz prijeka pada ispod grada; / Tlači i razi Turke vilovit. / Romanzov se zove vojvoda", str. 18). Donosi se sastav vojske ("Ugri, N'jemci, Rusi mačem srnu", str. 19). Slijedi predaja Kotina i iscrpan opis poražene vojske i bijega stanovništva iz grada:

Niz zidove teče krvi rika.

Smućen Paša svojim Kotinjanom,

Već ne more sili odoliti.

Austrijancem ključe i Rosjanom

Od Kotina pridati.

Grad, oružja, porabe od boja

Kotinjani tužni izgubiše.

Sebe robe, i sva ina svoja

Vojevodam našim podložiše.

Od Kotina grada poglavara

Starca Pašu, bogata Osmana,
Duro Oglu Pašu janičara,
Mustafu Agu, Agu Usejina,
S' dvajest tisuć zarobljenih glavah,
Dvista bojnih topov' na Kotinu,
I pedeset zelenih zastavah
Dvojevrstan mač pod se ukinu. (str. 19)

Prije prelaska na opis trećeg, istočnog bojišta, Krmpotić ponovno uvodi motiv sjajnih mačeva iz uvodnoga alegorijskog dijela epa ("Još na mačih obadvojih sjaju / Tankim perom tanko napisana / Mjesta, ka se jošter ne poznaju", str. 21) kojim se najavljuje opsada Očakova ("Prije tanko, debelo i jako / Slovo posta, i vidi se sada. / Od istoka sjaje do zapada, / Od poludna do mraznog` sjevera. / Potenkin se vidi vojevoda, / I Očakov, kog` pod se utjera", str-21). Zatim se opisuje Očakov tj. niz radnji koje Osmanlije poduzimaju kako bi se obranili od vojske koja pristiže na čelu s ruskim feldmaršalom Grigorijem Aleksandrovičem Potemkinom-Tavričeskijem²³:

Na pokrajku visoku uz more
Kraj Dnjepera rjeke glasovite.
Izdaleka viditi je dvore,
Šestovrsnim zidom obavite.
Nad četvera vrata Očakova
Ograde su s' tesana kamena;
I na svakoj dvajeset topovah,
Žuta mjeda, pomaza zelena.
Po ostalim od grada zidovim
Tvrda kova i velika struka,
Nanizano sve bojnim topovim',
I pripravno mjesto za bojnika. (str. 21-22)

Nakon bitke pada i Očakov te se u nastavku daje detaljan popis ratnoga plijena:

Grad priote, osvoji državu,
S' dvajest i pet tisućah Turakah,
S' tri stotine bojenih topavah,

²³ V. prilog 4.

S' sto pedeset svilenih barjakah,
Svjem oružjem gizdava zakova.
Sveg Bužaka Pašu poglavara,
Sela, mjesta, bužacke plemiće:
Srebro, zlato i imanja stara
Mač sjeverni poda se podmeće. (str. 24-25)

Ponovno slijedi tužaljka poraženoga paše, ali i ponovno pomilovanje:

Nek da znadeš običaje naše:
Oni brane, da rob ne pogine.
Tko u ropstvu kristijanskom' stoji,
U ropstvu je, ali u slobodi. (str. 27)

Nakon prikaza svih bojišta, završava prvi dio te se ponovnim uvođenjem alegorijskoga dijela prelazi na drugi dio epa u kojem se pojavljuje vila:

Još vrh mača i vrhu mjeseca
Ugleda se čudne iskaze vila. (str. 28)

Ostatak epa zauzima politički govor troimene vile ("Slavonija ime mi bijaše / Panonija ili Ilirija. Ne imado ja imenah više", str. 30) koja progovara o slavnoj prošlosti, junacima i slobodi nasuprot tužnoj sadašnjosti pod turskom vlašću:

A sad jadna što si dočekala!
Gospodi ti tvoja neprilika.
Iz slave si u ukor upala:
Sva je tvoja zakopana dika. (str. 33-34)

Potom slijedi slavljenje Josipa II. i Katarine II. i vilin poziv potlačenim narodima da pod njihovim vodstvom zasluže svoju slobodu:

Tko je Turčin, tkol su vaši Cari,
JOSO DRUGI, DRUGA KATARINA?
Obadviju kad sila udari,
Iskopnit će prazna turska pina.

Naizgled su porođeni svjetu,

A u društvu zavezani slavnu:

Ispunit će još u ovom ljetu

Željnu moju želju juro davnu. (str. 45-46)

4.3.1. Stilske značajke *Pjesme vojevodam*

Pjesma vojevodam, kao i ostala djela obuhvaćena ovim radom, sadrže veliki broj stilskih figura i postupaka, kao i već spomenuto ispreplitanje raznovrsnih poetika i utjecaja različitih autora, pa djelo tim značajkama pripada toku osamnaestostoljetne hrvatske književnosti. I u ovom su Krmpotićevu djelu vidljivi, prvenstveno, utjecaji Kačića i usmene književnosti, te Gundulića i dubrovačke barokne književnosti.

Utjecaj Kačića i usmene književnosti vidljiv je već u Krmpotićevu metričkom izboru, izboru epskoga deseteraca. Iz metričkih razloga u ovoj se pjesmi učestalo pojavljuje elizija ("Al' kad vidi Paša od Novog", str. 15, "Kog` viteštvo, snaga, i umića", str. 11, itd.), antiptoze ("Otkada je care Konstantine", str. 3), često kombinira i različite ostvaraje jata ("tjelu", "strilah", tesne"), a pojavljuju se i hiperijekavizmi ("Rijemske").

Sam početak djela ukazuje na viši stupanj artifičnosti pjesme s obzirom na to da se Krmpotić poslužio alegorijom odnosno dvama heraldičkim simbolima. Krilate zmije predstavljaju austrijskoga cara Josipa II. te rusku caricu Katarinu II., dok motiv ranjenog mjeseca poistovjećuje s Turcima. I u ovom je djelu animalna metaforika vrlo česta kao i poredbe junaka sa životinjama što ukazuje na Kačićev utjecaj, ali i utjecaj usmene književnosti ("A gdi ste mi stari vitezovi! / Ljuti lavi, krilatice zmije! / Doletite stari sokolovi", str. 33, "Laudovci, kano ljuti vuci", str. 14).

U prvom dijelu pjesme dominiraju izvještajna i pohvalnička funkcija uz koju se vežu idealizirani opisi junaka, veličanje njihova slavnoga porijekla i prošlosti što iznova upućuje na Kačićev utjecaj, kao i katalog junaka (str. 38-39) koji se pojavljuje i u ovom djelu, ali i u *Pjesmi Crnogorcem*. Nadalje, na motivskoj razini djela također su vidljivi utjecaji usmene književnosti što se može uočiti u upotrebi stalnih izraza kao što su: "britki mačevi", "sivi sokol", "britka sablja" itd. U pjesmi se pojavljuju i figure dikcije: asonanca ("U svem` tjelu i u svem` licu", str. 4) i aliteracija ("Svaki slavi gospodara svoga", str. 4). I u ovom su djelu učestala ponavljanja kao važno stilsko obilježje djela, dominira anafora ("Obe siplju oblak žarkih strilah: / Obe jakost istočnu poznadu. / Obe imaju tisuću tisućah", str. 4).

Prisutne su, nadalje, i figure konstrukcije, ponajviše retorička pitanja čijim se nizanjem, kako je prethodno spomenuto, ostvaruje snažniji pjesnički dojam (Gdi će vrana uteći sokolu, / U Koga su iz vihara krila? / Gdi li Turci austrijanskom` Orlu, / Koji iz krilah siplje oblak strilah?" str. 10).

I u ovom je Krmpotićevu djelu vidljiv utjecaj barokne poetike: asindeton ("Vitezovi hitri okoliše, / Savladaše, samo ruku svinu", str. 10) i polisindeton ("Il Ruskinja, Pemkinja, Poljakinja, / Il Bošnjanka, Bugarka, Slavonka / Il` starica majka Panonkinja", str. 29). Nadalje, cijela pjesma nastaje na nizu opreka, ponovno je riječ o distinkciji koja počiva na vjerskom sukobu uz koju se potom veže antiteza dobra i zla s obzirom na to da se austrijska i ruska vojska i vojskovođe prikazuju idealiziranim opisima u kojima, jasno, uočavamo i hiperbolu koja je također vrlo česta figura u Krmpotićevim djelima. Hiperbola se, dakle, u Krmpotića uglavnom koristi kod glorificiranja junaka, njihova slavna porijekla i slavne prošlosti naspram mučne sadašnjosti. Mučna sadašnjost povezana je, naravno, s turskom vlašću pa se Krmpotić u opisu Turaka također služi hiperbolom, ne bi li im "prikačio" izrazito negativne osobine što dovodi do sotoniziranoga prikaza Turaka i turske vlasti. I u ovom su Krmpotićevu djelu prisutni motivi dragocjenosti, zlata i bisera koje se može tumačiti kao utjecaje barokne književnosti ("Mač od zlata i kamena draga", str. 7). Ponovno su prisutna i opkoračenja ("Da jim ne bi prid očima bio / Strah živiti u ruskoj tavnici", str. 25). Često se u pjesmi spominje epitet "ognjeni" ("ognjevita krila", "vojske ognjene" itd.) pa Dukić usporedbom sintagmi iz oba djela zaključuje kako je Gundulićev *Osman* uvelike utjecao na Krmpotićev stil (2002: 119). Nadalje, i ovom su djelu česta gomilanja istovrsnih izraza kao primjer ustaljene barokne figuracije ("Gazi, para, bije, i prebija", str. 24).

4.3.2. Ideološki aspekt *Pjesme vojevodam*

Ideološki okvir epa zapravo se ne razlikuje mnogo od idejnoga sloja već analiziranih Krmpotićevih djela. I *Pjesma vojevodam* prožeta je austrofilskim i rusofilskim ideologemima, na što upućuje već i sam naslov djela. No, u odnosu na *Put u Krim* u kojem dominira veličanje svega ruskog ovdje prednost ipak dobiva slavljenje austrijske vojske i vojskovođa. Opisani su na način da im se pridaju samo pozitivne osobine: hrabrost, mudrost, iskustvo u ratovanju, slavno porijeklo itd. Također, uvodni alegorijski dio jasno potvrđuje isticanje spomenutih ideja austrofilstva i rusofilstva s obzirom na to da se Josip II. i Katarina II. poistovjećuju s krilatim zmijama. Zmije su prikazane kao veličanstvena, moćna, snažna i mudra bića, ali i kao saveznice u borbi protiv zajedničkoga neprijatelja, čiji opis izaziva osjećaj strahopoštovanja. Nadalje, i u ovom djelu prisutno je protutursko raspoloženje, ali Krmpotić kao da u prvom dijelu pjesme "ublažava" stereotipni doživljaj Turaka kao nositelja izrazito negativnih osobina. Ponajbolje se to vidi u prvom dijelu pjesme, u kojem su opisana ratna zbivanja, te su na nekoliko mjesta u epu Turci prikazani kao hrabri ratnici:

Osman Paša hrabreno se brani,
Silu silom riva i odbija. (str. 18)

(...)

Navališe Rusi hrabreniti:
A Turci se hrabrenito brane; (str. 23)

Važan dio pjesme predstavlja učestalo javljanje motiva milosrđa prema poraženim Turcima, odnosno Krmpotić u djelo uvodi element sentimentalizma. Već se u radu spominjalo kako u prethodnim stoljećima dominiraju izraziti protuturski stavovi i apelativna funkcija književnoga teksta koja je proizlazila iz teških prilika u kojima su se našle zemlje pod turskom vlašću. Slabljenjem i povlačenjem turske sile javlja se i spomenuti element sentimentalizma, motiv milosrđa kroz koji se očituje svjetonazorska mijena. Takav se odraz tolerancije prema neprijatelju može tumačiti, dakle, na više načina: kao čin veličanja kršćanstva, kao neizravna pohvala samom udjelitelju milosti, odnosno Josipu II., generalima Laudonu i Potemkinu, ali i kao čin dodvoravanja vlastima, tj. prihvaćanja ondašnje Josipove politike, o čemu je u radu već bilo riječi. Potemkin naime ovako odgovara "toplo prikazanom agi koji je branio Očakov" (Dukić 2004: 191):

Nek da znadeš običaje naše:

Oni brane, da rob ne pogine.

Tko u ropstvu kristijanskom' stoji,

U ropstvu je, ali u slobodi. (str. 27)

Spomenuti čin, naravno, može se tumačiti i kao prisutnost ideologema kršćanstva s obzirom na to da se ukazuje na kršćansku velikodušnost i milosrđe prema poraženim Turcima.

Drugi dio pjesme, pojavom troimene vile, kao "alegorije slavenstva, odnosno majke svih Slavena" (Fališevac 1997: 287), donosi svojevrsan zaokret. Vilin govor prožet je izraženim protuturskim raspoloženjem te se u djelu javlja već ustaljeni element sotonizacije Turaka koji su prikazani kao neobrazovani nasilnici i ubojice te nevjernici skloni neradu i nečistoći (Dukić 2004: 191):

Dušmani su svih zakonah drugih,

U predsustvu žive i umiru.

Pod njima je svak u tužnoj tugi,

Tko ne tlači pravoslavnu viru.

Mudroljupstvo ludost ozivaju:

Knjige rukom vječnjom napisane

Nit čitati znadu, niti haju,

Konda nisu za njih na svjet dane.

Od naravi grde i tlače:

S`ubojstvom se svako Ture diči:

U pravednoj krvi pere mače;

Ne slušaju, što sirota ciči.

Tuđu muku grabe samosilno:

Niti rade, niti zemlju teže.

Hotili bi živit izobilno:

I po pasju na čovika reže.

Dostojni su sramote i ruga:

U nagrdnoj živu nečistoći.

Sad ih mori običajna kuga;

Sada ove, sad one nemoći. (str. 42-43)

Stalna antiteza kršćanstvo – islam izrazito je naglašena i u sljedećim stihovima:

Nakon mene dvi tisuće ljetah

Muhameda, zlosrićnoga sina,

Meka rodi, od neba prokleta,

Zatočnika mojih kraljevinah. (str. 41)

U pjesmi su, dakle, nedvojbeno, prisutni i slavenofilski ideologemi, ali predstavljeni na nešto drugačiji način nego što je to slučaj u prethodno analiziranim djelima. Etnonimske se oznake u katalogu imena (str. 29), naime, podudaraju s onima iz *Pjesme Crnogorcem* (Dukić 2002: 122), ali u ovom djelu ideologem slavenstva dobiva svoj geografski opseg, čime se najviše približava ideji panslavizma (Fališevac 1997: 287):

Adrijanskome od poludnja štiti,

Od severa nemska i ledeno:

Od istoka crnim valom priti

Bjesno more, maglom pokriveno,

Slavonjia ime mi bijaše

Panonija ili Ilirija.

Ne imado ja imenah više, (str. 30)

Kroz politički govor vile moguće je uočiti pohvalničku i apelativnu funkciju teksta s obzirom na to da vila nagovara i poziva na borbu za slobodu čime i ova pjesma zadobiva obilježja političke epike kao što je slučaj s *Pjesmom Crnogorcem*.

Sramota je i moja i vaša

Sramota bila tja to vika;

Da bi carstva po Sultanom naša

Dulje stala, i cvala mu dika.

Ah! tražite staru domovinu,

Dragi moji sinci i unuci;

Jer sam vašoj moju kraljevinu

Darovala, a ne turskoj ruci,

Još je u vami krv viteška stara,

Jošte moji junaci unuci:

Jošte šestoper vaš moćno udara:

Još je u vašoj snaga zdravoj ruci.
Pogledajte hrabrenite sprave,
S`kjem bi mogli vas svjet oboriti;
Kamol` ne bi turske praznoslave
Na udarce prvi pridobiti? (str. 45)

Novost koju Krmpotić donosi kroz *Pjesmu vojevodam* predstavlja i kritika slavenske razmrvljenosti naspram nekadašnjega slavenskog jedinstva, ali i oštra kritika poturčenih Slavena (Dukić: 2002: 122):

Na vjeru jih Turci prevariše:
I danas tu u nevjernoj ruci.
Iz med ovih na pogrdu svoju
Mnogi zakon turski zagriše: (str. 42)

I na kraju, odgovor na pitanje o svrsi nastanka *Pjesme vojevodam* Davor Dukić uočava u Draganića koji je primijetio da je djelo moralo nastati prije austrijskog osvajanja Beograda (listopad 1789.), dakle u prijelomnim ratnim vremenima, pa samim time ono što u drugom dijelu pjesme djeluje stereotipno i čisto literarno, poziv vile na ustanak, bilo zapravo i stvarna poruka teksta, a Slaveni iz vilina govora njegovi pravi adresati (2002: 122).

5. Zaključak

Krmpotićev književni opus kritika oprečno ocjenjuje i tumači, ali zasigurno je riječ o autoru koji je nepravедno zanemaren, o čemu svjedoče malobrojne studije, odnosno vrlo slab interes književne historiografije. Krmpotićeva djela, obuhvaćena ovim radom, svojim poetičkim i stilskim, ali i ideološkim aspektima, zanimljiva su i značajna djela te zasigurno zauzimaju posebno mjesto u hrvatskoj književnosti 18. stoljeća. Djela su to koja nude još podosta prostora za nova tumačenja i temeljitija istraživanja, a isto tako djela koja još uvijek čekaju svoj izdanje u suvremenoj grafiji.

Analiza triju epskih djela Jose Krmpotića potvrdila je njihovu prigodnost, veličanje i jasno izražavanje simpatija prema austrijskoj i ruskoj strani te s druge strane izrazito negativan prikaz Osmanlija utemeljen na stereotipnim predodžbama Turaka kao arhetipskih neprijatelja. Djela su to u kojima se jasno razabiru svjetonazorske i ideološke mijene o kojima svjedoče u tekstovima zastupljeni prohabsburški, rusofilski i slavenofilski ideologemi i čijom uporabom Krmpotićevo stvaralaštvo postaje "osebujna književna pojava" (Dukić 2002: 123):

Prohabsburški i slavenofilski ideologemi mogu se iščitati i u drugim književnim djelima hrvatskog sjevera, no njihov odnos i varijacije zadobivaju u Krmpotića takve oblike da pružaju dovoljno argumenata za sasvim oprečne interpretacije. Tako se u njegovim djelima može vidjeti i stihovani (vanjsko)politički program Monarhije, ali i prikrivena oporba jozefinskim političkim koncepcijama. (isto)

Nadalje, stilska analiza pokazala je kako Krmpotićeva epska djela obilježava stilski pluralizam te različiti književni utjecaji ponajviše oni vezani uz Kačića i usmenu književnost te Gundulića i dubrovačku baroknu književnost što svjedoči Krmpotićevoj naslonjenosti na književnu tradiciju. Sve navedeno potvrđuje pripadnost Krmpotićeva književna opusa tipičnom uzorku hrvatske osamnaestostoljetne književnosti.

Književni tekstovi koji tematiziraju Dubički rat ili neki njegov segment u okviru žanra povijesno-ratničke epike svojevrsan su pokušaj reprezentacije prošle stvarnosti jer sadrže podatke o pripremama i tijeku rata, vojskovođama i sl. Sagledavši analizirana Krmpotićeva djela takva je informativnost ponajbolje izražena u *Pjesmi vojevodam austrijanskim i rosijanskim* iz razloga što djelo nudi vrlo dobar pregled bojišnica, ali i niz informacija o

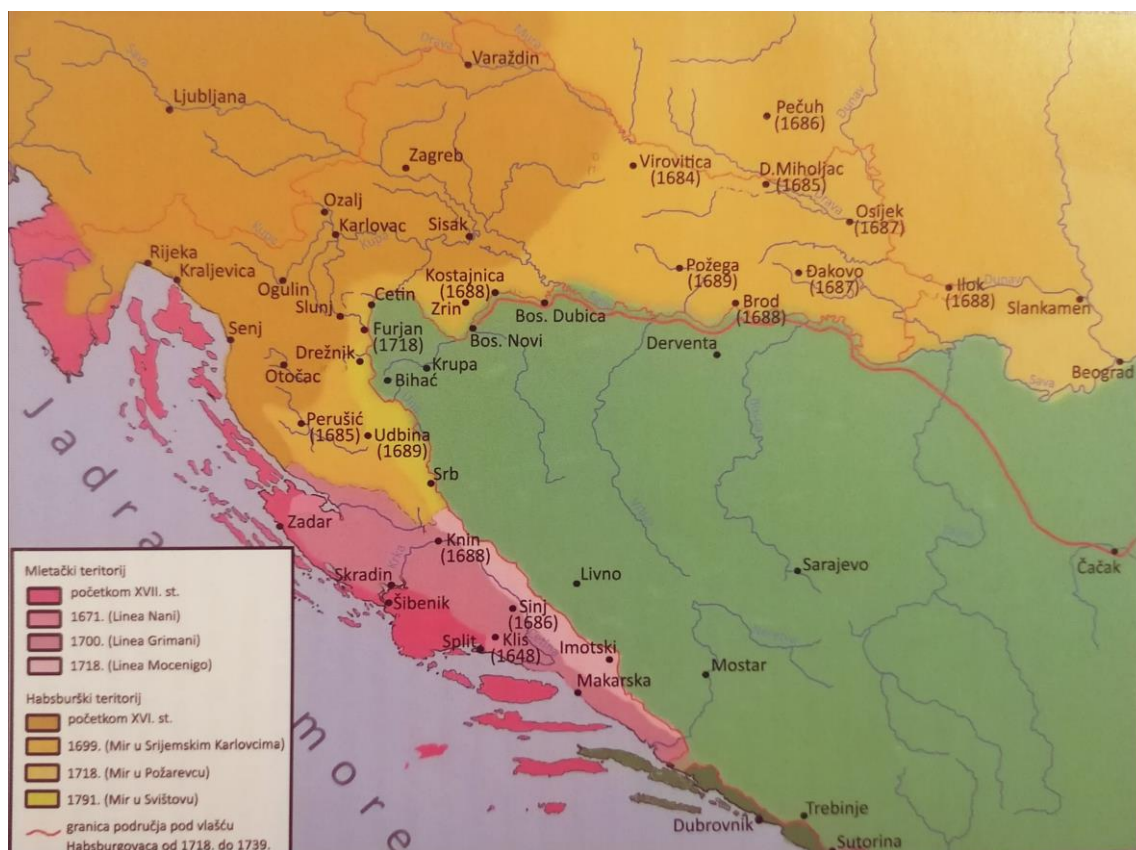
opsadama i sukobima u prvoj godini ratovanja. Pitanje vjerodostojnosti u djelu navedenih podataka svakako treba uzimati s dozom opreza budući da je autor unaprijed određen ideološkom i društvenom pozicijom te subjektivno i svjesno selektira činjenice koje potom unosi u književni tekst. Subjektivnost i ideološka motiviranost vrlo se dobro mogu uočiti u *Pjesmi Crnogorcem* u kojoj Krmpotić prikazuje pozitivan ishod Vukasovićeve ekspedicije, iako se povijesna istina s takvim ishodom ne podudara. No, literarizirana povijest, barem kad je riječ o Krmpotićevim djelima, doista jest svjedok određenog vremena, a svjedoče tome, uz poneki povijesno vjerodostojan podatak, i svjetonazorske i ideološke mijene zastupljene u tekstovima te bez obzira koliko je određeno prikazivanje prošlosti u književnom tekstu subjektivno, ipak služi kao mogući povijesni orijentir. Pluralnost stilova i tehnika zastupljenih u Krmpotićevim djelima dokaz su svojevrstne demokratizacije književnosti, a jasno iskazivanje političkih i ideoloških stavova dokaz su demokratizacije samoga društva.

Analizirana epska djela ukazala su na činjenicu nepravedne zapostavljenosti Jose Krmpotića i njegova književna stvaralaštva koji, nedvojbeno, pripada važnijim slavonskim epicima 18. stoljeća:

Kada bi se književna povijest rukvodila načelima poetičkog i idejnog inoviranja, a ne samo principima utjecaja, današnje estetičke procjene ili možebitnog recepcijskog preživljavanja, i književnopovijesna sudbina Krmpotićevih djela bila bi ponešto drukčija. (Dukić 2002: 123)

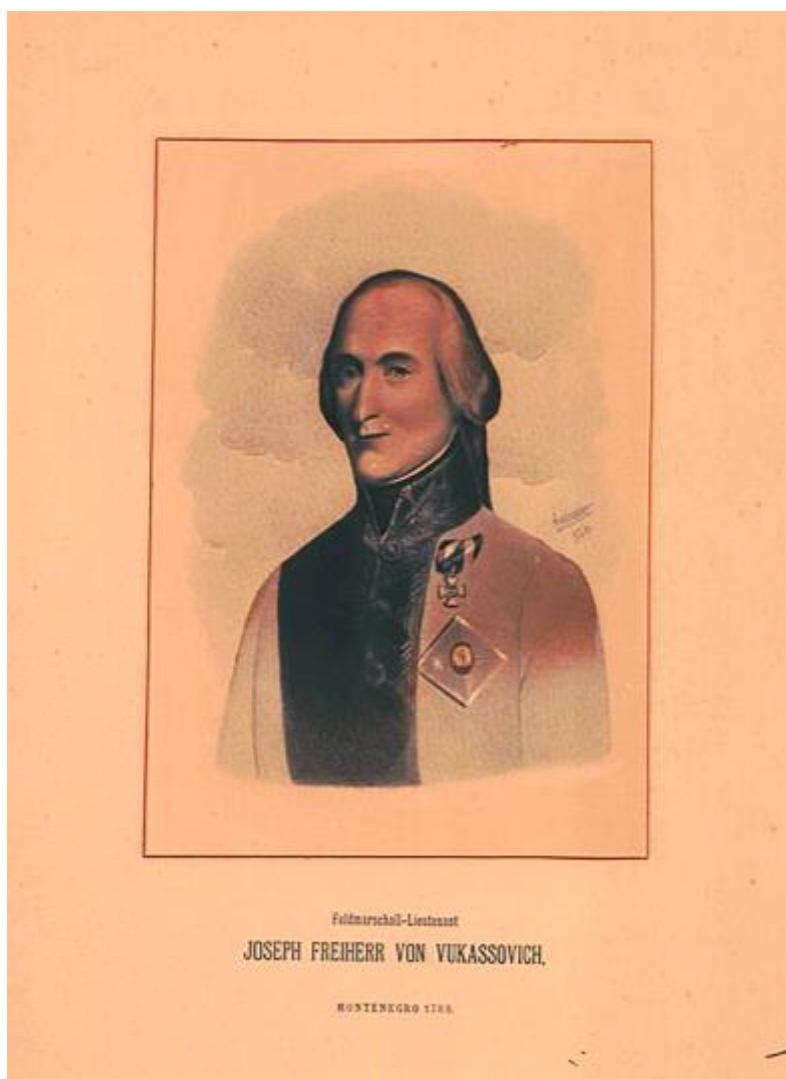
6. Prilozi

6.1. Prilog 1: Granice hrvatskih zemalja u 18. stoljeću (izradio: Vedran Kaluđer)²⁴

²⁴ Slika preuzeta iz Čoralić i dr. 2016: 33.

6.2. Prilog 2: Vukasović, Filip (Josip Filip), Crna Gora, 1788.²⁵

²⁵ Slika preuzeta s : *Vukasović, Josip*, Inv. br. 901, Portreti u grafičkoj zbirci HRVATSKOG DRŽAVNOG ARHIVA

6.3. Prilog 3: Jean-Jacques Avril Stariji, *Trijumf Katarine*, alegorija putovanja carice Katarine II. na Krim, 1790.²⁶

²⁶ Slika preuzeta s : KATARINA VELIKA, CARICA SVIH RUSA; IZ DRŽAVNOG MUZEJA ERMITAŽ; GALERIJA KLOVIĆEVI DVORI, ZAGREBAČKI DRŽAVNI MUZEJ ERMITAŽ, SANKT PETERBURG

6.4. Prilog 4: Johann Adam Bernhard Ritter von Bartsch, *Juriš ruske vojske na tvrđavu Očakov, 1792.*²⁷

²⁷ Slika preuzeta s : KATARINA VELIKA, CARICA SVIH RUSA; IZ DRŽAVNOG MUZEJA ERMITAŽ; GALERIJA KLOVIĆEVI DVORI, ZAGREBAČKI DRŽAVNI MUZEJ ERMITAŽ, SANKT PETERBURG

7. Izvori:

Krmpotić, Joso. *Katarine II. i Jose II. put u Krim*. Beč. 1788.

Krmpotić, Joso. *Pjesma Cernogorcem izpievana i vojvodi Filipu od Vukassovich pripjevana*. Beč. 1788.

Krmpotić, Joso. *Pjesma voevodam austrianskim i rosianskim pripjevana*. Beč. 1789.

8. Literatura:

Bogišić, Rafo. 1974. "Književnost prosvjetiteljstva". U: M. Franičević, F. Švelec, R. Bogišić (ur.) 1974. *Povijest hrvatske književnosti od renesanse do prosvjetiteljstva*. Zagreb: Mladost. Str. 293-376.

Bogišić, Rafo. 1995. "Posvete i predgovori u hrvatskih pisaca 18. stoljeća". *Dani Hvarškoga kazališta* 21, br. 1. str. 5-29. .

Buczynski, Alexander. 2011. *Pa to su samo Hrvati!: Građa za povijest kantonske reorganizacije Vojne krajine 1787. godine*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.

Budak, Neven. 2007. *Hrvatska i Slavonija u ranome novom vijeku*. Zagreb: Leykam international.

Čoralić, L., Horbec, I., Katušić, M., Kaluđer V., Novosel, F., Radoš, R. 2016. *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.

Dukić, Davor. 2002. *Poetike hrvatske epike 18. stoljeća*. Split: Književni krug Split.

Dukić, Davor. 1995. "Povijesna epika u slavonskoj književnosti 18. stoljeća". U: J. Matanović (ur.). *Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća*. Zagreb: Meandar. str. 31–45.

Dukić, Davor. 2004. *Sultanova djeca: Predodžbe Turaka u hrvatskoj književnosti ranog novovjekovlja*. Zadar: Thema.

Dukić, Davor. 2003. "Hrvatska književnost: neke temeljne značajke". U: I. Golub. *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost, sv. 3. Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće)*. Zagreb: HAZU. 2003. str. 487-499.

Fališevac, Dunja. 2003. "Epika". U: I. Golub. *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost, sv. 3. Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće)*. Zagreb: HAZU. 2003. str. 501-511.

Fališevac, Dunja. 2003. "Epika 18. stoljeća između visokog i niskog, elitnog i pučkog". U: D. Fališevac. *Kaliopin vrt II: studije o poetičkim i ideološkim aspektima hrvatske epike*. Split: Književni krug Split. str. 79-105.

Fališevac, Dunja. 1997. "Poetika i ideologija Krmpotićeva epa Katarine II. i Jose II. put u Krim". U: D. Fališevac. *Kaliopin vrt: studije o hrvatskoj epici*. Split: Književni krug Split. str. 263-291.

Flaker, Aleksandar. 1976. *Stilske formacije*. Zagreb: Institut za znanost o književnosti.

Georgijević, Krešimir. 1969. *Hrvatska književnost od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*. Zagreb: Matica hrvatska.

Gortan, V., Vratović, V. 1969. "Temeljne značajke hrvatskog latinizma: uloga latinskog jezika u Hrvata". U: V. Gortan, V. Vratović. *Hrvatski latinisti: Pisci 17-19. stoljeća. Knj. 2-3. Pet stoljeća hrvatske književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska. str. 7-41

Gundulić, Ivan. *Osman*. .

Kačić Miošić, Andrija. *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* (izbor). .

Kljajić, Josip. 2003. "Stara Gradiška u 18. stoljeću". *Peristil*., vol. 46, br. 1, 2003, str. 59-83. .

Kombol Mihovil. 1961. *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*. Zagreb: Matica hrvatska.

Kravar, Zoran. 1993. Svjetovi Osmana. *Nakon godine MDC: studije o književnom baroku i dodirnim temama*. Dubrovnik: Matica hrvatska. str. 104-125.

Matić, Tomo. 1945. *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda*. Zagreb: HAZU.

Salopek Bogavčić, Iva. 2007. "Prilog istraživanju ratnih događanja na gradiškom području tijekom rata 1788.-1791". *Scrinia Slavonica: godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskoga instituta za povijest*. (1333-4853) 7. str. 161-201.

Slamnig, Ivan. 1978. "Hrvatska književnost osamnaestog stoljeća, njezini stilovi, veze i uloga u stvaranju nacionalnog jedinstva". *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*. Zagreb: str. 279-287.

Žigić, Omerka. 1995. "Dvije prigodne pjesme Josipa Krmpotića". U: J. Matanović (ur.). *Ključevi raja: hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća*. Zagreb: Meandar. str. 119-132.

Vujačić, Velimir. 2013. "Veze Crnogoraca i Hrvata u doba svetog Petra i Njegoša". Matica crnogorska. .

TEKSTOVI JOSE KRMPOTIĆA O DUBIČKOM RATU U KONTEKSTU HRVATSKE RANONOVOVJEKOVNE KNJIŽEVNOSTI

Sažetak

U ovom su radu analizirana književna djela Jose Krmpotića: *Katarine II. i Jose II. put u Krim* (Beč, 1788), *Pjesma Cernogorcem izpievana o vojvodi Filipu od Vukassovich pripjevana* (Beč, 1788) i *Pjesma voevodam austrijskim i rosianskim pripjevana* (Beč, 1789) u kojima autor tematizira Dubički rat (1788–1791), najopjevaniji rat u ranonovovjekovnoj književnosti. U uvodu je ukratko prikazan društveni, povijesni, kulturni i vjerski kontekst hrvatske književnosti 18. stoljeća. Nakon toga uslijedilo je iznošenje osnovnih podataka o Dubičkom ratu te kratak prikaz povijesno-ratničke epike, kao i iznošenje podataka o životu i djelu Jose Krmpotića. Analiza Krmpotićevih tekstova obuhvaća kompoziciju, sadržaj, funkcije te stilske i ideološke aspekte tekstova, a propitkuje se i odnos književnoga teksta prema političko-povijesnoj stvarnosti. Krmpotićevi tekstovi o Dubičkom ratu itekako su književno-povijesno relevantni u kontekstu hrvatske ranonovovjekovne književnosti s obzirom na to da svjedoče ne samo o novom poimanju estetskog već i o ideološkim i svjetonazorskim mijenama. U radu je istaknuta i činjenica kako povijesno-ratnička epika 18. stoljeća ostaje djelomično vezana i uz književnu tradiciju, što se ponajbolje može uočiti upravo u *Putu u Krim*. Literarizirana povijest, odnosno povijest prikazana kroz književni tekst, u ovom slučaju Krmpotićeva tematizacija Dubičkog rata, tada aktualnoga povijesnog događaja, nije relevantna samo u estetskom smislu, već tekst postaje svjedočanstvo određenog vremena pa podaci koje djela donose mogu pridonijeti i historiografskim istraživanjima.

Ključne riječi: *Joso Krmpotić, povijesno-ratnička epika, Dubički rat, funkcije književnoga teksta, literarizirana povijest, ideologemi*

JOSO KRMPOTIĆ'S TEXTS ON AUSTRO-TURKISH WAR (1788–1791) IN THE CONTEXT OF THE CROATIAN EARLY MODERN LITERATURE

Summary

This paper analyses the literary works of Jose Krmpotić: *Katarine II. i Jose II. put u Krim* (Vienna, 1788), *Pjesma Cernogorcem izpievana o vojvodi Filipu od Vukassovich pripjevana* (Vienna, 1788) and *Pjesma vevodam austrianskim i rosianskim pripjevana* (Vienna, 1789) in which the author thematised the Austro-Turkish War (1788–1791), the most recounted war of the Croatian early modern literature. The paper briefly reviews the social, historical, cultural and religious context of the 18th century Croatian literature. Furthermore, it outlines the particulars of the Austro-Turkish War as well as the historical/martial epic poetry and author's biography. The analysis of Krmpotić's texts includes composition, content, functions, stylistic and ideological aspects of the texts and investigates the relation between a literary text and political and historical reality. Krmpotić's texts about the Austro-Turkish War are indeed relevant for both the literary and historical context of the Croatian early modern literature given that they confirm the new concept of the aesthetic as well as the ideological and worldview changes. Moreover, the paper points out how the 18th century historical/martial epic poetry still remains partially connected to literary tradition which can be seen in *Put u Krim*. Therefore, such examples of the author's thematising their literary work on current events at the time, such as the Austro-Turkish War give another aspect to the analysis apart from the aesthetic. The work becomes a record of a certain time and can therefore contribute to historiographical research.

Key words: Joso Krmpotić, historical and martial epic poetry, Austro-Turkish War, functions of literary text, literary history, ideologies